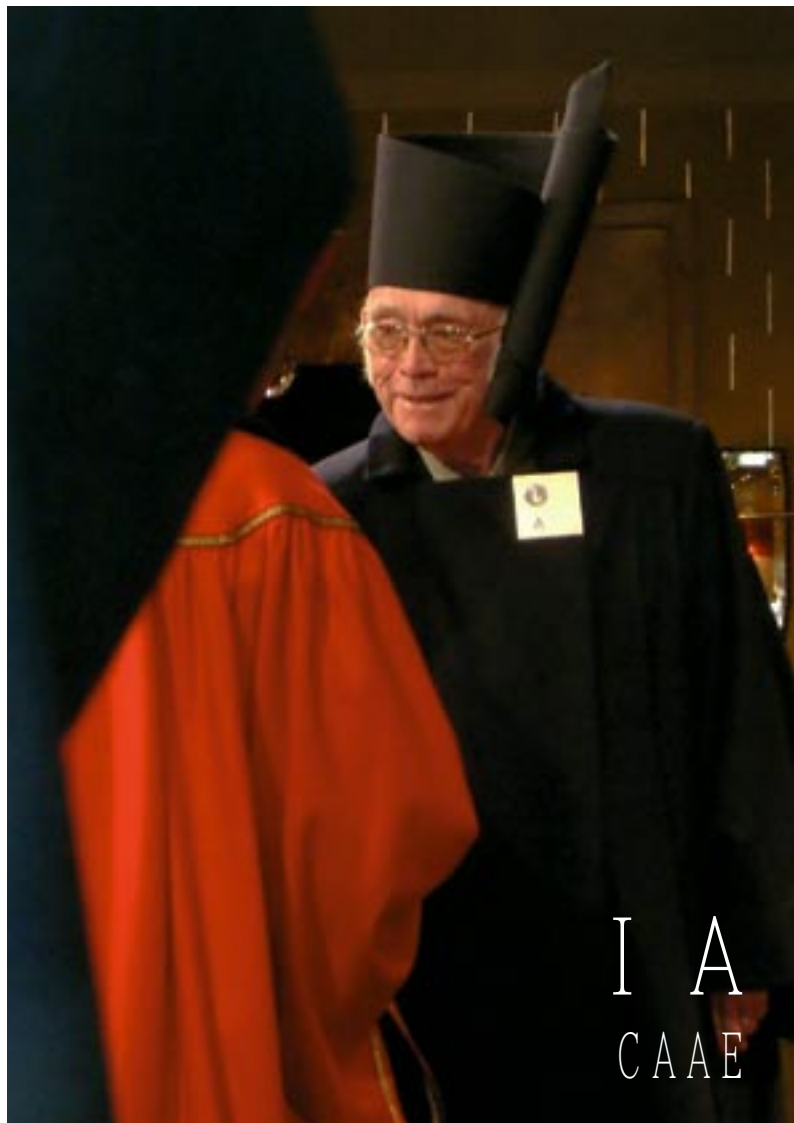

Danny

Společnost Josefa Škvoreckého
Literární akademie

Číslo je věnováno mezinárodní konferenci
o životě a díle J. Š. v Náchodě v září 2004

I A
CAAE

Vážení čtenáři,

nové číslo Dannyho je vlastně v jistém smyslu mimořádné: nenajdete v něm mnohé z obvyklých rubrik, dokonce ani ne tu o knížkách „nevydaných v Sixty-Eight Publishers“, kterou jsme teprve v minulém čísle zahájili. Důvod je zřejmý: číslo je víceméně celé věnováno podzimní návštěvě manželů Škvoreckých v České republice, a hlavně mezinárodní literárněvědné konferenci o životě a díle Josefa Škvoreckého, kterou u příležitosti autorových osmdesátých narozenin uspořádala Literární akademie koncem září v Náchodě. Jak jste si nepochybně povšimli na kulturních i zpravodajských stránkách novin a časopisů, konference a její doprovodný program se staly sledovanou společenskou událostí, zahájení odborného programu se jistě i zásluhou přítomnosti prezidenta republiky stalo předmětem zájmu hlavních zpravodajských relací všech našich televizí. Škvorečtí odjžděli z Náchoda spokojeni a ohlasy účastníků odborného jednání konference byly vesměs rovněž pozitivní. Zdá se tedy, že není důvod, proč této mimořádné události nevěnovat řádné číslo Dannyho.

Rádi bychom se tedy omluvili všem autorům, jejichž příspěvky musíme přesunout do příštího čísla. A všem čtenářům se omlouváme za to, že Danny tentokrát vychází o něco později, než jsme zvyklí – hned prvním číslem příštího ročníku se pokusíme tento mírný „skluz“ vyrovnat.

*Co tedy v čísle najdete? Jednak dvě souhrnné zprávy o konferenci – jednu takřka-jíc oficiální, druhou neoficiální (o kterou se protentokrát podělíme s časopisem Host, v jehož prosincovém čísle bude rovněž otištěna), jednak několik referátů z odborného programu. Všechny ostatní referáty vyjdou na jaře příštího roku ve sborníku, na jehož přípravě jsme už začali pracovat. Ve sborníku ovšem nenajdete projevy různých řečníků pronesené během společenského večera, které sice s odborným programem nesouvisejí, ale za zaznamenání rozhodně stojí: pokud to bylo v našich silách, opatřili jsme jejich texty čtenářům Dannyho. Nezapomněli jsme na to, že od našeho časopisu očekáváte především ukázky z tvorby Josefa Škvoreckého: přinášíme další ukázkou z „novely pro věrné čtenáře“ *Obyčejné životy*, která prý už o vánocích vyjde u Iva Železného.*

Nového Dannyho zasíláme tentokrát nejen členům Společnosti Josefa Škvoreckého a dalším pravidelným odběratelům, ale i mnoha účastníkům konference. Chceme jim touto cestou poděkovat za to, že do Náchoda přijeli a že nám svou účastí pomohli vytvořit příjemnou a přátelskou atmosféru (o což nám šlo nejvíc).

Danny 2/2004

V prosinci 2004 vydala Literární akademie ve spolupráci se Společností Josefa Škvoreckého. Číslo připravili Michal Příbáň a Václav Křištof. Adresa: Malovická 2751, 141 00 Praha 4-Záběhlice; telefony: 272 773 045; 272 772 003; fax: 272 763 020. E-mail: lit-akad@lit-akad.cz. Web: <http://www.lit-akad.cz>. Technická spolupráce: EkoCentrum Brno. ISSN: 0862-772X.

POUŤ KE SVATÉ NADĚ

Josef Škvorecký

Z novely pro věrné čtenáře Obyčejné životy

Podvečer. Medový a krvavý. Nezávislý na historické situaci národa a města, hovořící ke mně, starému devětatřicet let.

Stál jsem tu dávno, dávno, v pokoji se zlatofialovými tapetami. Na mrazné posteli ležel bassaxofonista, já držel v rukou jeho saxofon, za mnou astmatický dech.

Pokoj opět svítil jako barevný lampion, skrze záclony sahalo dovnitř zlatými paprsky slunce babího léta.

Odhrnul jsem záclonu, a skryt za žlutou látkou, vyhlédl jsem na náměstí. Od autobusové zastávky na druhé straně kostela přicházel Antonín Jebavý, na hlavě čepici, ne proto, že patřila k nedávné uniformě času a historické situace, ale protože přišel z hor. Jako první. Stejně starý jako před dvěma desítkami let, mimo čas, snad i mimo politickou situaci. Učitel z dvojtřídky na Černé hoře.

Tyčila se přede mnou, ztmavlá lesem skoro až k restauraci nahoře. Naďa byla mrtvá už sedmnáct let.

*

Vlastně to byla pouť ke svaté Nadě. Pololetní prázdniny, přijel jsem do mrazivého Kostelce, maminka zemřela teprve před třemi týdny, jinak bych byl zůstal v Praze u Lizetky. Ale otec byl v Kostelci sám, bylo mi ho líto, přece jen. Ve vlaku se netopilo z nějakých úsporných důvodů, ačkoliv to jsem nechápal, táhla ho parní lokomotiva, snad zima šetřila páru. Takové nanicovaté myšlenky, a dosud bolest té poslední noci, kdy ještě vypadala živá, ale už jenom hlasitě dýchala a mně trvalo, než jsem si uvědomil, že dech, jako by jí v hrudi praskaly plíce, je to, čemu se v knihách říká smrtelné chroptění. Náhle ustalo. Chvilí jsem poslouchal, pak jsem vyšel do mrazivé chodby bývalého sirotčince, na stěnách žlutě svítily, nebo spíš byly vidět, noční lampičky. Šel jsem rychle v té polotmě k sesterně, tam měli opravdu rozsvíceno, zatůkal jsem na dveře. Sestra v čepci s křídly vzhledla od knihy,

asi od povinných denních modliteb, pohlédla na mě skrze skleněnou výplň dveří. Byla to Udelína, znal jsem ji, před rokem jsem v nemocnici pomáhal, to jsem ještě chtěl na medicínu. Rychle vstala. „Maminka, myslím...“ „Dokonáno jest,“ pravila nahlas, radostně. To jsem pochopil až ve vzpomínce, v té chvíli mi to připadalo kruté.

Pospíchal jsem za vlajícím černým hábitem sestry Udelíny, otevřenými dveřmi jsem v dálce viděl žlutou maminčinu tvář, sestra se zastavila u doktorových dveří, hlasitě zařukala, hlasitě zvolala „Pane doktore! Pani Smiřická je exitus!“ a spěchala dál, do pokoje, kde maminčina tvář jako ze slonové kosti ležela na bělostném polštáři. Sestra Udelína poklekla u postele a začala se modlit, klekl jsem si taky, neovladatelné myšlenky mě zanesly do dávné doby, kdy jsem klečoval u oltáře, přede mnou velebný pán Meloun, tkaničky vesnických podvlikaček mu při pozdvihování koukaly zpod černých kalhot, a zase zpět k mrtvé mamince. A k mrtvé Nadě. Neovládnutelný proud ani ne myšlenek.

Přišel doktor, vzal maminku za ruku ze slonové kosti, puls samozřejmě necítil, něco zamumlal k sestře Udelíně a odešel. Sestra vstala a otevřela okno. Do chladného, ale ne mrazivého pokoje vnikl mráz jako dýka. Věděl jsem, proč Udelína otevřela okno. Může v takovém mrazu duše ulétnout vstříc Stvořiteli? Neovladatelné myšlenky.

„Musíš teď pryč, Danny,“ řekla Udelína. „Jdi do kaple, je otevřená. Pomodli se za maminku.“ Ani mi neprojevila soustrast, snad proto, že tohle byla krásná smrt, maminka byla zaopatřená. Mladý páter se mě potom na chodbě vyptával, kolik je nás v prvním ročníku na filosofii, zesmutněl, vzdychl, v semináři je jenom sedmnáct noviců...

*

V deset šel otec zase do banky, všechno jsem zařídil já, rakev prostřední jakosti, křížek. Majiteli ústavu jsem však oznámil, že obřad provede důstojný pán Meloun, a šel jsem na faru.

Všude bílo, v noci napadl sníh, zdálo se mi, že maminka už je anděl, duši mi pořád trýznila pozdní lítost, již se už nic nedalo odčinit, nic. Ani jsem si nemohl vzpomenout, čím jsem vlastně mamince ublížil, v uších mi zněl neznělý hlas už mrtvé, špendlíčkem budeš hrabat, Daničku! Ale co konkrétně, už jsem nevěděl. Zanedbávání. Ano. Hlava plná Ireny. Marie. Potom Lizetky, maminka z ní úplně zmizela. A Lizetka už ani nebyla katolička, ale zbožná byla, přestoupila na metodismus a věděl jsem, že chce, aby to byla zas ona, jediná jiná, protože kolik metodistů je v Praze? U nich doma bouře. Jenže Lizetka byla jediná dcera. Možná, asi, ani nebyla zbožná, muchlal

jsem ji každé odpoledne, do noci, až se podívala na hodiny, stáhla si sukni a stroze nařídila dost, Daničku! Jdi domů. Už je pozdě. Já jel půlnoční tramvaji v mrazu, na sedadle jsem se svíjel bolestí z nesplněného očekávání žláz, našťěstí jsem v půlnoční tramvaji byl skoro sám, pár spících dělníků z nějaké pozdní šichty nebo spíš z hospody. Zmrzlý průvodčí mi řekl: „Cejtíš to, mladej? Jako ze sudu!“ Myslel jsem jenom na Lizetku, maminka už tu nebyla. V posteli si ke mně potom lehla Naďa, věděl jsem, že mrtvá nic neváží, ale od bolesti mi pomohla. Už jsem se ani nechodil zpovídat, nevěděl jsem, jaký je to vlastně hřích. Věděl jsem. Zapomněl jsem na maminku. Cti otce svého a matku svou. Už jsem na to nemyslel.

*

Z kostela vyšel velebný pán Meloun. Toho se čas a historická situace dotkly. Zle. Zhubnul, jenom obličej jako měsíc v úplňku zůstal stejný, ale svraskalý, meloun nad kolárkem okolo vychrtlého krku, měsíc nad černou uniformou jeho stavu a třídního zařazení, ošoupanou, visící na pohublých ramenou jako na věšáku. Opíral se o hůl, druhou ruku na rameni mladého kaplana, kterého jsem neznal. Pan kaplan Brejcha po válce do řádu nevstoupil, protože velebný pán Meloun se z Buchenwaldu vrátil. Jenže pan kaplan neustále toužil odčinit, že jako kněz za války selhal. Dělal to pokáním, pusty a modlitbami ve dne i v noci, vsugeroval si fanatický denní řád jako Pascal, takže když se octl na Rovnosti, vypadal, řekl Harýk, který se dostal ven na Velkou amnestii, jako kdyby na Rovnost přijel z Aušvicu na zotavenou. Válečné selhání nakonec odčinił. Pomohl nějakému agentu-provokatérovi přes hranice, jenže místo agenta v Německu skončil pan kaplan na Rovnosti a tam, na samotce, brzo umřel.

Před velebným pánem a jeho novým kaplanem šel, mešní roucha přes ruku, mladík, jenž vypadal na přestárlého ministranta, jako jsem byl kdysi při jedné příležitosti já. Dávno, dávno jsem jednou taky takhle vypadal. Tenkrát si velebný pán vykračoval přes náměstí ke kostelu svižně a silným hlasem na mě s výčitkou volal: „Honem! Honem, Smiřický! Jdete pozdě!“

*

Zaklepal jsem, důstojný pán Meloun sám pootevřel dveře, a když uviděl mě, řekl tiše:

„Smiřický, přijďte za chvíli. Asi za půl hodiny. Já –“

Pootevřenými dveřmi jsem zahlédl Tondu Kratochvíla a nějakou holku zády ke mně. Trochu se otočila, z profilu jsem ji poznal. Dáša, teď už teda ne Sommernitzová.

„Nebo ne. Jděte do kostela. Do sakristie,“ pravil velebný pán Meloun.
„Přijdu za váma.“

Otočil jsem se k odchodu. Sestupoval jsem po vydřených dřevěných schodech a ohlédl jsem se, tu tvář jako měsíc jsem ještě zahlídl mezi dovíranými dveřmi, jako měsíc v úplňku, můj symbol paradoxního, ale přívětivého nebe, na něž jsem věřil. Nebo nevěřil. Proto jsem občas zašel k velebnému pánovi, ačkoliv náboženství jsme měli jen do tercié a teď už jsem končil kvintu. Jen tak. Na návštěvu. Velebný pán byl na faře sám, kaplan mu tenkrát, pár dní před tím, než přišli Němci, odjel na nějakou pouť do Říma a už se z pouti nevrátil. Velebný pán zůstal sám, nového kaplana mu zatím neposlali, ani hospodyně neměl, na stravu chodil do hostince k Součkovům, kde mu dělali cenu.

Šel jsem do sakristie a začal jsem se modlit. Jenže – nezvládnutelné myšlenky. Brzy jsem byl u Ireny, slyšel jsem hlas, který se vždycky smál, hřiště za Sokolovnou, kde holky hrály nějakou hru, měly udeřit pálkou o zem, odhodit ji a utíkat a kluk, který stál proti nim a držel v ruce míček, ho v té chvíli po nich hodil. Když se trefil, než holka doběhla na metu, vypadla ze hry. Zatím vypadly všechny. Na řadu přišla Irena, v předklonu jakoby udeřila pálkou o zem, ale země se nedotkla, klukovi to nedošlo a s chutí po ní mrštil míčkem, trefil ji prudce do stehna, až vyjekla, ale míček odlétl stranou, teprve teď praštila Irena pálkou o zem, elegantně odběhla na metu, kde byla v bezpečí, a na kluka udělala dlouhý nos. Žádnou jinou tohle nenapadlo. Irena je génius, jediná. Pořád jsem se modlil, v duchu jsem říkal slova, ale viděl jsem tu dost nedávnou, zanedbatelnou událost na hřišti. Zavřel jsem pevně oči, abych myslel na modlitbu, a spatřil jsem Naďu, jak provinile stojí před maminkou.

Si cor not orat, in vanum lingua laborat.

*

Velebný pán přišel do sakristie a usedl do prošoupaného křesla určeného pro biskupské návštěvy. Ve skříních visely dobře vyprané pluvničky a komže, ministrantské komže, z nichž jsem nedávno vyrost. Bylo tu šero, skoro tma, nebýt úzkého okna, které tu zbývalo snad z rané gotiky. Důstojný pán na mě mlčky hleděl, všiml si, že jsem nesvůj. To jsem byl. Proč nejsou rádi, že jsou rádi, Dáša s Tondou? Musej lízt za velebným pánem, aby si toho všimnul někdo, kdo si takových věcí všímá...

„Proč k vám chodí, velebný pane?“ zeptal jsem se, pak váhavě: „Není – není to trochu – riskantní?“

„Nemějte obavy, Smiřický,“ usmál se velebný pán. „I v Německu jsou zatím taková manželství právoplatná,“ řekl nejistě.

„Jenomže –“ zarazil jsem se, nechtěl jsem velebnému pánovi přidělovat starosti. Chtěl jsem říct, že jenomže stačí, aby si toho všim někdo, kdo si všímá, pošlou na faru někoho, kdo se nedá opít mešním vínem – a – To jsem věděl od Alíka Karpelesa, jeho bratranec se včas oženil se všemi sedmi křestními listy doloženou árijkou, jmenovala se Hilde Schlösser, nikdo nemusel padělat matriky, a stejně si někdo všim. Mezi soukmenovci ujela Hildě huba a ex post z toho byl kriminální zločin zvaný Rassenschande.

Nezvládnutelný tok myšlenek. Technický termín jsem znal z hodin Die Deutsche Ideologie, kterou musela, chtíc nechtíc, učit paní profesorka Brunnenschattenová, proto nepřednášela, jenom četla ty věci z knížky s tím názvem. Z dost tenké knížky; všechno, v co Němci měli věřit, se do ní vešlo, jenom paní profesorka Brunnenschattenová, třebaže byla Němka, říkal otec, jako poleno, na nic z toho mála nevěřila, už se vlastně ani nejmenovala Brunnenschattenová, ale Čvančarová, krásné německé jméno vyměnila za kabaretní české, a to se inspektoru Wernerovi nelíbilo. Paní profesorka, tedy Čvančarová, pro mě ale pořád Brunnenschattenová – vlastně Brunnenschatten, bez slovanské koncovky – četla monotónním hlasem jako umělá žena, ačkoliv když chtěla, uměla přednášet spatra a se zaujetím poezii Reinera Marii Rilkeho.

„Co bude dál, je v rukou božích,“ pravil velebný pán Meloun.

Božích. Nebo taky v docela jiných rukou. Pokud jich ovšem Bůh nepoužívá k nějaké zkoušce, které nerozumíme. Tak by to jistě vysvětlil páter Urbanec, profesor dogmatiky na Teologické fakultě v Praze, který znal Summu theologie sv. Tomáše Akvinského nazpaměť a byl zpovědníkem mého strýce Neumanna. Dovedl vysvětlit všechno. Kdyby mu šlo věřit.

Bylo už půl deváté, tma, pozdě na svatého Akvinského. Ovšem, takové věci se projednávají ve tmě.

Šel jsem domů.

*

Deset let po válce. Jel jsem položit kytici na mamčin hrob a pak jsem se, s jinou kyticí, vydal na pouť za Nad'ou. Byl podzim, šel jsem nejdřív po silnici kolem sirotčince, kde maminka umřela, potom polní cestou k restauraci Na Vyhlídce, a tam, v polovině cesty, jsem se ohlédl. Byl jsem už výš než zámek nad městem, pode mnou krásné údolí mé prima sezóny, město s tajemstvími mnoha divok, lesy všude kolem. Pohled, jaký pozdvihuje mysl k Bohu, říkával velebný pán Meloun a měl pravdu. Jenže to už jsem věděl,

že všechna ta krása kryje neustálý a velice nelítostný boj. O všechno možné, i o život. Velebný pán z toho boje taktak vyváz, Naďa ne a já k ní konal pouť. Mysl jsem k Bohu pozdviženou měl, jenom jsem uvažoval, jaký vlastně je.

Stoupal jsem po strmé lesní pěšině, plné neměnných vůní, které mi připomínaly, že co jsem tady tak dávno prožil, je pravda, ne fantazie vylíhla ze vzpomínek. Došel jsem pod holý vršek Černé hory, kde jsem kdysi slaboučkou Naďu nesl a sotva donesl až nahoru, vyškral jsem se tam a vykročil jsem k vesnici. Nadin domek stál hned na kraji. Nyní tam žil její manžel s druhou ženou, měl s ní děti, neboť to tak musí být. Naďa by se nezlobila.

Z vesnice vyšel muž v kabátě a v čepici, kráčel směrem k Jiráskově chatě, kde dosud byla hospoda, brzo nato ji zavřeli a pokusili se tam vybudovat pionýrský tábor, kompletní s nikdy nepoužívanými gorodky a s hodně používaným olympijským bazénem. Jenže plán zvadl, udržování olympijského bazénu na vrcholu Černé hory lezlo příliš do peněz. Nechali toho a nebyla hospoda ani bazén.

Muže v čepici jsem poznal. Táhl se za ním houf dětí, kluci a holky, všichni tak sedmi, osmiletí.

„Tondo! Co tu děláš?“

„Co ty tu děláš?“ řekl Jebavý.

„Osvěžuji si vzpomínky,“ řekl jsem. „Nebyl sem tu už deset let.“ Pohlédl jsem na houf vesnických dětí, které se taky zastavily a koukaly na mě. „Myslel sem, že učíš na Hrádku?“

„Učil sem,“ pravil Jebavý. „Ale tam sem doučil už před vosmi rokama.“

Hrádek bylo horské okresní městečko s pěknou novou školou, vystavěnou za války.

„A kde seš teď?“

„Tady. Na dvojtřídce.“

„Cos proved?“ zeptal jsem se. V rámci historické situace se jinak zeptat nešlo.

Jebavý se ohlédl na své žactvo a učitelským hlasem nařídil:

„Seřadte se po dvou, půjdeme na plošinku před Jiráskovu chatu.“

Žactvo docela vzorně poslechlo, nastoupilo do dvojstupu a čekalo na pana učitele.

„Hele,“ řekl mi Jebavý. „Tohle je dneskon poslední hodina, já to vodučím, pustím je domu a pudem si sednout do hospody, jo?“

„Jistě – já mám čas.“

„Di tam napřed, já tam pak přídu.“

„Dobry,“ řekl jsem. „Já si tu napřed něco vyřídím –“

„Tady? Na Černý Hoře?“ podivil se Jebavý.

„Soukromá věc.“ Jebavý mrkl po mém pugétu. Musel mu vrtat hlavou. Vypadal jsem, jako bych šel na námluvy do vesnice, kde mu taková činnost – při mé literární proslulosti, o níž se jako kantor jistě doslech – musela připadat nepravděpodobná.

„Tak asi za půl hodinky,“ pravil a zařadil se před dvojstup, zavelel, dvojstup se vydal k chatě a zmizel mi za Jiráskovou hospodou.

Odešel jsem k chalupě. Jednou jsem se tam dostal dovnitř, to ještě Naďa žila. Zaklepal jsem na dveře. Z boudy vylezl pes a zběsile se rozštěkal. Něco takového jsem předpokládal a uplatil jsem ho sendvičem přivezeným z Prahy. Znova jsem zaklepal, ale nikdo mi neotevřel. Vzal jsem za kliku. Zamčeno. Nebyli doma. Položil jsem tedy kytici přede dveře, stuhou navrch, aby se dala dobře přečíst: PAMÁTCE NADI – DANNY. Přerýkal jsem Otčenáš, Zdravas Maria, pes dožral sendvič a začal zas vrčet. Tak jsem se pokřižoval a vydal jsem se pomalu k Jiráskově chatě.

Jebavý dosud vyučoval. Zůstal jsem stát za rohem, aby mě neviděl. Spatřil jsem překrásný výhled do krajiny, podzimní, ale plné slunce, kolem pohoří jako kulisy v divadle, jedno za druhým, na obzoru se bělal vršek Sněžky. Jebavý zkoušel žactvo ze zeměpisu toho kraje. Mého rodného. Většinou uměli.

Zapad jsem do restaurace, bylo tam prázdné, u vyhlídkového okna, je muž se mnohem později začalo říkat panoramatické, prázdný stůl. Sedl jsem si tam.

Stejný pohled na neskutečný svět obklopený skutečným a nepěkným světem historické situace. Viděl jsem kebulé žáčky Antonína Jebavého, blondáté vlásky holčiček s mašlema, dokonce i několik archaických copů, neslyšel jsem nic. Jenom krajinu jsem viděl a v ní dávné děje. Zvedl jsem oči k nebi a chtěl jsem, aby tam byl Bůh, ale jiný, hodnější. Zavřel jsem oči, uviděl jsem Naďu, myšlenky bez ladu a skladu, vynořila se z nich Marie v lyžařském, s kamarádkou z Prahy, hihňaly se nad nějakým dívčím tajemstvím, bylo to v zimě, dávno, moc už dávno...

ZPRÁVA O KONFERENCI

Mezinárodní konference věnovaná životu a dílu Josefa Škvoreckého se uskutečnila v Náchodě ve dnech 22.–24. 9. 2004. Uspořádala ji Literární akademie (Soukromá vysoká škola Josefa Škvoreckého) ve spolupráci s Ústavem pro českou literaturu AV ČR, českým centrem PEN klubu a Městským úřadem v Náchodě. Aktivně se jí zúčastnilo celkem 44 odborníků, z toho 24 působících na českých vědeckých pracovištích a vysokých školách a 20 působících v zahraničí. Další desítky zájemců z odborných pracovišť, ale i z řad veřejnosti, se zúčastnily konference jako posluchači.

Úvodní blok hlavních referátů zahájil ve středu 22. 9. v 10.30 prezident České republiky **Václav Klaus**, který v příspěvku nazvaném *Svobodný muž v nesvobodném světě* vyjádřil tezi, že Josef Škvorecký není jen světově proslulým českým spisovatelem, nýbrž jednou z nejvýznamnějších osobností českých dějin dvacátého století. Různost pohledů, jimiž Škvoreckého osobnost a dílo hodnotili další řečníci během dvou dnů jednání konference, tuto

Přivítání s prezidentem Václavem Klausem

tezi nepřímo podpořila: za řečnickým pultem se střídali literáti, literární vědci, bývalí politikové, překladatelé, filmové věci, novináři a redaktoři, ale i Škvoreckého přátelé z různých časů a z různých míst (včetně několika předobrazů autorových populárních literárních postav).

Na zahajovací projev Václava Klause navázal **Milan Uhde** (Literární akademie) s úvahou nazvanou *Prozíravý šílenec J. Š. Michal Schonberg* z Torontské univerzity, někdejší Škvoreckého student, připomněl zejména nakladatelskou činnost manželů Škvoreckých a v několika citovaných dokumentech přiblížil její počátky. **Jiří Trávníček** (Ústav pro českou literaturu AV ČR) se zamyslel nad dílem J. Š. v málokdy připomínaném středoevropském kontextu. Domácí i světový kontext autorova díla analyzovala ve svém příspěvku **Helena Kosková** (Švédsko). **Vladimír Papoušek** (Jihočeská univerzita České Budějovice) se zamyslel nad existenciálními fenomény v povídkách Josefa Škvoreckého zvláště ze čtyřicátých a padesátých let, které postavil do kontrastu s obvyklými výklady poválečné existencionální vlny v české literatuře.

Následující program konference byl veden ve dvou souběžně probíhajících liniích. Jedna byla koncipována chronologicky (vzhledem k datu vzniku autorových děl) a zabývala se jednotlivými texty, vracejícími se tématy i motivy i proměnami autorovy poetiky během desetiletí. **Lydia Baštecká** (Státní okresní archiv Náchod) načrtla atmosféru a literární prostředí protektorátního Náchoda, v němž J. Š. ještě jako student psal a mezi studenty zveřejňoval své první texty. Prozaickou částí jeho juvenilní tvorby a jejím vztahem k později slavným „kosteleckým“ románům se zabýval **Michal Příbáň** (Ústav pro českou literaturu a Literární akademie) v referátu nazvaném *Z Náchoda do Kostelce, od Járinky k Ireně, od Marie k Marii*. **Aleš Fetters** doplnil tento „náchodský“ blok referátů vzpomínkou na proměnlivé ohlasy Škvoreckého díla v jeho rodném městě. V Náchodě měl své tematické kořeny i příspěvek **Iriiny Poročkiny** (Petrohradská univerzita) *Legenda Red-music jako emocionální krédo generace*. Další referáty se zabývaly především románem Tankový prapor: **Irina Gerčikova** (Ústav slavistiky, Akademie věd Ruska) o něm pohovořila v souvislosti s dílem ruského autora J. Poljakova, zatímco **Jelena Koptun** (Lomonosovova universita, Moskva) srovnala „portréty“ totalitních armád v Tankovém praporu a v románech V. Vojnoviče.

Čtvrteční (23. 9.) program tohoto bloku příspěvků pokračoval vystoupením **Viktora Šťástky** (Pedagogická fakulta JČU České Budějovice), který zkoumal *Paralelní světy Legendy Emöke*. Příspěvek vyvolal zájem i diskusi, v níž se střetly teoretický a empirický (resp. pamětnický) přístup ke zkoumání geneze literárního díla. **Alena Zachová** (Pedagogická fakulta, Univer-

sita Hradec Králové) se zabývala *Dvojí optikou postavy židovské dívky v díle J. Š.* Další referáty se soustředily na postavu Dannyho Smiřického, resp. na romány, jejichž vypravěčem autor učinil toto své alter ego. **Jiří Pechar** (Filosofický ústav AV ČR) uvažoval o postupných proměnách této postavy, **Ivo Harák** (Pedagogická fakulta UJEP, Ústí nad Labem) zkoumal *Rytmus Miráku* a **Miroslav Kotásek** (Filosofická fakulta MU, Brno) uvažoval „o vztazích paměti, literatury, příběhu a románu ve II. polovině 20. století na příkladu *Příběhu inženýra lidských duší*“. Týmž autorovým vrcholným dílem se inspirovaly **Giuli Lezhava** (Gruzie) v příspěvku *The Writer and the Society* a **Julie Hansen** (Dalarna University, Švédsko) v referátu *Narrative and Memory in the Fiction of Josef Škvorecký*. Romány vyprávěné Dannym Smiřickým byly také východiskem příspěvku **Martina Kristensona** (Karolinska Institute Library, Stockholm, Švédsko) *Confessions of a Footnote*. **Ludmila B. Hanko** (ELTE, Budapešť) se zabývala dílem J. Š. v kontextu české exilové prózy 70. a 80. let.

V závěrečném bloku příspěvků se pozornost diskutujících dotýkala „postdanniovské“ fáze Škvoreckého tvorby. **Miloš Šuchma**, někdejší šéfredaktor exilového časopisu Západ připomněl autorovo publicistické dílo publikované na stránkách tohoto dvouměsíčníku. Překladatel **Lubomír Dorůžka** srovnal ohlasy románu *Scherzo capriccioso* v americkém a českém prostředí. Na jeho vystoupení navázal rozsáhlým příspěvkem **Paul Wilson**, který ve spolupráci s autorem uvedené dílo překládal do angličtiny. Pozornosti účastníků neunikla ani Škvoreckého dramatická tvorba (**Lenka Jungmannová**, Ústav pro českou literaturu AV ČR), ani jeho nejnovější dílo: novelu *Pulchra* připomněl v závěru svého vystoupení na téma *Víra a náboženství v díle J. Š.* **Ondřej Sládek** (Ústav pro českou literaturu AV ČR) a **Joanna Czaplinska** (Štětínská universita, Polsko) si přímo položila otázku *Proč se Pulchra nelíbila aneb Není utopie jako utopie*.

Souběžně s takto koncipovaným dvoudenním blokem se odehrávalo jednání v několika panelech, zkoumajících jednotlivé aspekty díla Josefa Škvoreckého či jeho ohlasu. **Olga Klauber** (Institute for Modern Languages, Uppsala University, Švédsko) informovala o překladech díla Josefa Škvoreckého do švédštiny, překladatel **Edgar de Bruin** (Pluh – Agentura pro českou literaturu, Amsterdam, Nizozemí) se zabýval ohlasem u nizozemských čtenářů a **Oleg Malevič** (Svaz spisovatelů, Petrohrad, Rusko) posuzoval přijetí tvorby Josefa Škvoreckého ruskými čtenáři a uvažoval o její přeložitelnosti do ruštiny. **Anna Valcerová** (Filosofická fakulta Prešovské university, Slovensko) se zamyslela nad dílem J. Š. ve slovenském literárním

kontextu. **Luba Frastacky**, která působí v Thomas Fisher Rare Book Library při Torontské universitě, představila osobní fond Josefa Škvoreckého, spravovaný touto institucí, který obsahuje především doma nedochované originály či kopie Škvoreckého rukopisů od juvenilí až po nejnovější díla.

Další příspěvky se zabývaly dílem J. Š. coby literárního kritika či publicisty (**Tomáš Kubíček**, Ústav pro českou literaturu AV ČR Brno, a **Vladimír Křivánek**, Ústav pro českou literaturu AV ČR Praha / Literární akademie), zatímco **Michal Bauer** (Pedagogická fakulta JČU, České Budějovice) připomněl a bohatými citacemi z archivu nakladatelství Čs. spisovatel doložil *Ediční problémy Josefa Škvoreckého v šedesátých letech*. Jazykovou stránkou Škvoreckého děl se zabývala rektorka Literární akademie **Radoslava Kvapilová Brabcová** ve své analýze *Slovní zásoba v dílech Dívka z Chicaga a Zbabělci* a **Michaela Swinkels** (University of Professional Education, Eindhoven, Nizozemí) v příspěvku nazvaném *De te lingua narratur / Řeč je o tobě*.

Častou spoluprací Josefa Škvoreckého s filmem připomněli **Jekaterina Mikešová** (Bělorusko, t. č. Filosofická fakulta UP, Olomouc), která se zvláště na příkladu Tankového praporu a Prima sezóny zabývala transponováním způsobu vyprávění ve Škvoreckého románech do jejich filmového zpracování, dramaturg a scénárista **Václav Šašek** zavzpomínal na svá *Osobní filmová a televizní setkání s J. Š.*, dramaturgyně **Helena Slavíková** rekapitulovala adaptace Škvoreckého děl v České televizi a filmový historik **Jan Lukeš** (Národní filmový archiv) vystoupil s příspěvkem na téma *České konce farářů*.

Ze specifického didaktického úhlu nahlédl Škvoreckého dílo **Josef Novák** (ZŠ Chrast), o svých *Nápadech čtenáře Škvoreckého* pohovořila **Milena Nyklová**.

Své místo na konferenci měly i příspěvky pamětnické, s nimiž vystoupili mj. **Vladimír Šilhánek**, který ve studentských letech inspiroval postavu Fondy ve Škvoreckého románu Zbabělci, či **Jarmila Emmerová**, významná překladatelka a zejména v padesátých letech blízká spolupracovnice J. Š. (Ve společenském programu dále coby pamětníci vystoupili **Vladimír Nosek**, jehož příběh zpracoval Josef Škvorecký v novele Bassaxofon, a překladatel a jeden z nejbližších autorových přátel **Lubomír Dorůžka**.)

Někteří přihlášení zájemci (mj. **Markéta Goetz-Stankiewiczová**, **Joana Goszczyńska** či **Anthony Weller**) se z různých důvodů nakonec nemohli konference osobně zúčastnit, jejich příspěvky však budou zařazeny do sbor-

Po představení Divadla Járy Cimrmana. Zleva Zdeněk Svěrák, Ladislav Smoljak, Jaroslav Weigel a Miloň Čepelka

níku, který vydá Literární akademie ve spolupráci s Ústavem pro českou literaturu AV ČR na jaře 2005.

Součástí konference byla řada doprovodných akcí. Ve spolupráci s Literární akademií připravila torontská Thomas Fisher Rare Book Library výstavu neznámých dokumentů, rukopisů a zahraničních vydání knih Josefa Škvoreckého. Kurátorkou výstavy, nazvané *Alias ERROL*, byla **Luba Frastacky** z Toronta, na přípravě expozice se podíleli i **Václav Křištof** a **Michal Příbáň** a o její zprostředkování účastníkům konference se zasloužili zejména ředitel náhodského muzea **Václav Sádlo** a jeho pracovník **Zdeněk Halíř**. – Během konference vystoupilo v Náchodě **Divadlo Járy Cimrmana** s inscenací *Vyšetřování ztráty třídní knihy*. V úvodu představení **Ladislav Smoljak** přečetl text projevu Josefa Škvoreckého, jímž bylo v roce 1967 oslaveno položení „základního kamene“ divadla. – Vrcholem konference se stal společenský večer uspořádaný u příležitosti osmdesátých narozenin Josefa Škvoreckého. Během programu vystoupili **Eva Pilarová**, **Jiří Suchý**, **Jiří Dědeček**, **Michal Viewegh**, **Lubomír Dorůžka**, **Vladimír Nosek**, **Alexandra Berková** a **Ondřej Kepka**, s gratulací nejslavnějšímu náhodskému rodákovi vystoupili i současný a bývalý starosta města **Oldřich**

Čtvrtečka a Miroslav Čermák, o hudební čísla se postaral především náchodský **Swing Sextet**. V rámci večera se uskutečnil křest prvního svazku *Bibliografie Josefa Škvoreckého*, který se svými spolupracovníky sestavil **Michal Příbáň** a který k autorovu jubileu vydala Literární akademie. V závěru programu udělila Literární akademie Josefu Škvoreckému čestný titul magistr umění (laudatio přednesl prorektor LA **Petr Čornej**). Josef Škvorecký potom svým poděkováním oficiální část konference uzavřel.

Především pro zahraniční účastníky konference byl připraven páteční (24. 9.) program, v jehož rámci se zúčastnili „*procházky po Kostelci*“, tedy po místech, která hrají významnou úlohu ve Škvoreckého prózách, inspirovaných autorovým životem v jeho rodném městě. Akce, kterou připravili **Lydia Baštecká a Michal Příbáň**, vyvrcholila v náchodské restauraci Port Artur setkáním zájemců s **manželi Škvoreckými** a s **Vladimírem Šilhánkem a Bohumírem Španielem**, kteří se před lety stali předobrazy literárních postav Fondy a Rosti Pittermanna. O hudební část programu se symbolicky postarala studentská jazzová kapela.

Konference potvrdila nejen zřejmý fakt, že dílo J. Š. je známé na celém světě. Zřetelně se také ukázalo, že kdo se chce zodpovědně zabývat českou literaturou dvacátého století, nemůže dílo Josefa Škvoreckého v žádném případě pominout. Největší pozornosti odborníků (a pravděpodobně i čtenářů) se těší prózy, které lze nazvat jako prózy „kostelecké“, tedy prózy s ústředním hrdinou Dannym Smiřickým. Zájem referujících se však soustředil i na autorovy dosud neznámé juvenilie, na díla méně nápadná (ale ne méně významná, například román *Scherzo capriccioso*), na díla nejnovější (loni vydaná novela *Pulchra*), na autorovo příležitostné působení na poli literární kritiky, na jeho spolupráci s filmem a televizí, na jeho tvorbu dramatickou atd. atd. V několika příspěvcích jsme se dozvěděli, jak je dílo Josefa Škvoreckého přijímáno v jiných zemích, přítomni byli i bohemisté, kteří se postarali o překlady několika jeho knih do různých jazyků. **Z tohoto hlediska konference nepochybně naplnila svůj cíl: přímo i nepřímo pojmenovat čestné místo, které Josefu Škvoreckému náleží v moderních dějinách české literatury a koneckonců i v soudobých dějinách naší společnosti.**

Poděkování za pomoc při přípravě konference náleží Ústavu pro českou literaturu AV ČR. Poděkování za zajištění jejího hladkého průběhu náleží majitelům hotelů Beránek, Elko a Bonato a pracovníkům Městského divadla Josefa Čížka. Konferenci podpořili Ministerstvo kultury ČR, Kulturní a sportovní nadace města Náchod, Poděbradka a. s., Pivovar Náchod a. s., ATAS elektromotory Náchod a. s. (mlp, vk)

SVOBODNÝ MUŽ V NESVOBODNÉM SVĚTĚ

Václav Klaus

Josef Škvorecký pro mne vždycky byl a je i nyní zcela výjimečným fenoménem českého kulturního a společenského života 20. století. Záměrně neříkám výjimečným spisovatelem, jakkoli nemůže být sporu, že mimořádně kvalitním a českou veřejností milovaným a čteným spisovatelem byl a je. Josef Škvorecký ale v širším kontextu naší doby a její kultury není jen literátem. Je představitelem a do jisté míry i symbolem všech rozsáhlých společenských a kulturních proměn naší země, kterými jsme v posledním půlstoletí procházeli. Nebudu se proto pokoušet analyzovat či hodnotit jeho literární dílo, jeho romány, povídky a eseje. To ponechám literárním vědcům. Řeknu pouze, že je špičkovým spisovatelem, že je zárukou čtenářského zážitku, že četba jeho knih přináší vzrušení, emoce i moudrou skepsi.

Podrobně nebudu komentovat ani Škvoreckého vskutku ojedinělé dílo nakladatelské, v němž mu během prvních dvou desetiletí jeho kanadského pobytu prošla rukama nepřeborná řada českých autorů a jejich děl, která by bez Škvoreckého 68 Publishers těžko spatřila světlo světa. Není přehnané říci, že Škvoreckého nakladatelská práce připomínala rané obrozence s jejich soustavnou snahou uchovat pro příští generace to živé, co v jazyce, ve slovesnosti a v kultuře zůstává. Žil a pracoval sice v jiných dobových a politických souvislostech než naši obrozenci, ale to význam jeho činu nijak nesnižuje.

Chci se na Josefa Škvoreckého podívat z úhlu neběžného, nekaždodenního, vzdáleného obvyklým univerzitním metodologiím. Chci se na něho podívat pohledem člověka, jehož kulturní orientace je dána obdivem a úctou ke konzervativním hodnotám západního světa, k hodnotám, které lze – nepochybně značně zkratkovitě – shrnout jako snahu zajistit co možná nejvyšší míru individuální svobody, která však není zadarmo. Platí se za ní vysokou cenou, od člověka nemálo vyžadující, platí se osobní odpovědností. Josef Škvorecký je výjimečný tím, že do prostředí české literární a kulturní obce, odchované zčásti katolickými duchovními a kulturními tradicemi, zčásti zejména v období kolem 2. světové války, idejemi kulturní levice, vnášel duch

angloamerického konzervatismu a svobodomyšlnosti. Po celou dobu svého domácího působení, tedy v 50. a 60. letech, představoval díky tomu osobitou oázu nezávislého myšlení.

Svojí mnohobarevnou, vrstevnatou a žánrově i tématicky pestrou tvorbou Josef Škvorecký vychází z nejtýpичtějších tradic angloamerické moderní kultury – od Chestertona, Henry Jamese a Fitzgeralda po Hemingwaye či Chandlera. Mimo jiné i díky Škvoreckému se u nás etablovala kvalitní detektivka jako žánr, který má na kulturní mapě nezastupitelné místo.

Hledáme-li další podstatné vlivy na jeho autorskou osobnost, pak je

asi třeba zmínit i jazz, který se stal jedním z hlavních vyjadřovacích jazyků hudební kultury 20. století, jazz se svou improvizací a nevázanou tvůrčí svobodou, tak vzdálenou každé svazující ideologické klauzuře. Právě díky Škvoreckému a několika málo jeho generačním druhům se u nás i v době hudebního temna, v častuškových letech padesátých, jazz v různých formách a často i na zapřenou nejen udržel, ale postupně stal neodmyslitelnou součástí moderní hudební řeči, z níž čerpáme dodnes. Byl to Josef Škvorecký, kdo u nás popularizoval jazzové hudebníky ze Spojených států a kdo vydával antologie černošských textů. Byl to on, kdo upozorňoval na vynikající jazzmany české, kdo psal o českém jazzovém životě, kdo skládal ódy na „Fitzpilarku“. Myslím, že tuším, co Škvorecký u jazzu hledal a co tam i nacházel: byla to právě ona odpovědná svoboda, která dává jazzovému sólistovi prostor pro to, aby se předvedl, aby ukázal, jak on sám, osobitě, individuálně, svobodně cítí svou hudbu a svůj život. A se stejnou jazzovou svobodou, lehkostí a vzletem, ale i smutkem a soucitem psal Škvorecký své knihy, a to i takové, jejichž námětem byly největší hrůzy moderních dějin – druhá světová válka, židovská tragédie či totalitní režimy.

Je jen logické, že se s touto svou duchovní výbavou těžko mohl zařadit do jednotného rámce takzvané socialistické kultury. A to za všech období: jak v pounorových časech předepsaného budovatelského nadšení, tak

v oteplujícím se klimatu 60. let, kdy řada spisovatelů – ještě včera opěvujících Stalina – náhle začala objevovat Franze Kafku, ale kterým zůstala nejen jejich původní černobílá optika, dělicí svět na spojence a nepřátele, ale i jejich pocit elitářské výlučnosti a spasitelské vyvolenosti. Škvorecký zůstal solitérem. Uchoval si svou osobitost, svou nekonfliktní jazzovou letoru, svůj hravý smysl pro suchý anglický humor. Obrazně řečeno – zůstal tím zdánlivě naivním, velmi shovívavým a docela moudrým Danny Smiřickým nebo i některým z dalších nezapomenutelných postav Zbabělců, Sedmiramenného svícnu, Legendy Emöke, Konce nylonového věku, Prima sezóny, ale i Miráklu či Tankového praporu.

Záměrně jsem jmenoval tak tématicky i žánrově rozdílné knihy. Každá z nich má odlišné historické kulisy, procházejí jimi různě tragické dějinné události. Zůstává ale hlavní hrdina, Danny Smiřický z Kostelce – vlastně z Nácho-da. Svobodný muž v nesvobodném světě. A právě tím je pro mne Josef Škvorecký. Je pro mne ctí, že mu to při dnešní slavnostní příležitosti mohu říci.

PROZÍRAVÝ ŠILENEC JOSEF ŠKVORECKÝ

Milan Uhde

Když v roce 1958 vyšla románová prvotina Josefa Škvoreckého Zbabělci, byl jsem čerstvě přijatým redaktorem literárního měsíčníku Host do domu. Pro knihu jsem si ihned běžel do knihkupectví. Starší kolegové v redakci mě upozornili, že jestli ji chci mít doma, musím si pospíšet. Dlouho prý se prodávat nebude.

Prodej sice přerušen nebyl, ale skandál, který tento román způsobil, byl první událost toho druhu, již jsem prožíval téměř jako očitý svědek. Že kniha spatřila světlo světa, způsobili nadšení a odvážní vedoucí činitelé nakladatelství Československý spisovatel, totiž tehdejší ředitel Ladislav Fikar a šéfredaktor Vítězslav Kocourek. Využili určitého uvolnění útlaku, kterému byla prakticky po celá dosavadní padesátá léta vystavena kultura vůbec a literatura zvláště. Uvolnění vyplynulo z kritické atmosféry, která se šířila od roku 1956, kdy proběhl dvacátý sjezd komunistické strany Sovětského svazu a kdy se svět poprvé oficiálně, byť ne v úplnosti dozvěděl o zločinech provázejících Stalinův nástup k moci a její upevnění.

Duch dvacátého sjezdu, jak se tehdy říkalo a psalo, zasáhl také do Československa a našel odraz v ostře kritických příspěvcích pronesených na II. sjezdu Svazu československých spisovatelů v roce 1956. Jaroslav Seifert na něm otevřeně vyzval představitele komunistické moci v Československu, aby propustili z vězení politicky stíhané básníky a spisovatele.

František Hrubín přirovnal českou literaturu té doby k labuti uvězněné v ledu – obraz čerpal ze známé básně Stéphana Mallarmého. Spisovatele označil za svědomí národa a vyzval je, aby toto své opuštěné poslání začali znovu plnit. V některých dalších sjezdových příspěvcích zazněla na plná ústa přiznání, že „jsme lhali“. Vyslovil to například Milan Jariš, do té doby věrný plnitel komunistických představ o umění a literatuře a bojovný polemik proti odkazu české umělecké avantgardy.

Pak vznikl samozřejmě poprask a po něm kocovina. Na sjezdu samém se ozvaly jen nečetné projevy nesouhlasu s kritickými vystoupeními. Prezident republiky Antonín Zápotocký, přítomný sjezdu také jako spisovatel a člen Svazu, odmítl podezření, že by v minulosti lhal. Prý se pouze mýlil, ale mýlil-li se, pak spolu se stranou. Takové vyznání srozumitelně naznačovalo, že je lépe zastávat nepravdu s komunisty, než mít pravdu proti nim.

Po spisovatelském sjezdu nadešlo jednání v zákulisí, projev Jaroslava Seiferta byl veřejně odsouzen a František Hrubín pronesl veřejnou sebekritiku. Přestože se mu oficiálně z prezidentových úst dostalo vyjádření, že po něm jako po nekomunistovi nikdo sebekritiku nechtěl, tu prý žádá komunistické vedení pouze od členů strany, všichni jsme věděli, že Hrubína k revizi jeho kritických slov přiměl nevybíravý zákulisní nátlak.

Obecně se čekalo, že džina, který v roce 1956 unikl z láhve, bude chtít komunistická moc v Československu za každou cenu vtěsnat do láhve zpět, a nejen to. Hrubínův příklad a surové výpady proti obecně oblíbenému Jaroslavu Seifertovi dokázaly, že postup proti kritickým názorům a jejich nositelům bude neúprosný a že dojde k protiútokům. V roce 1959 jej uskutečnila takzvaná Celostátní konference o kritice. Vůdčí postavou této konference byl dávný osvědčený pronásledovatel a likvidátor básníků, kteří se nevešli do vojensky přísně střížené ideologické kazajky. Jmenoval se Ladislav Štoll. Konference zahájila kroky k obnovení disciplíny jak mezi spisovateli, tak v širší společnosti. Přijímací zkoušky na vysoké školy v roce 1959 se například odehrály ve znamení zostřené pozornosti vůči všem, kdo by třeba už pro svůj původ mohli být nespolehliví v poměru k režimu.

Taková zhruba byla atmosféra, do které vstoupil čtyřiatřicetiletý Josef Škvorecký se svým prvním románem. Napsal jej, když mu bylo čtyřia dva-

cet. Četl jsem a žasl. I nezkušenému dvaadvacetiletému redaktorovi a začínajícímu básníkovi bylo jasné, že autorovi Zbabělců hrozí exemplární trest. V románu byla zmínka například o tom, že když se sověští osvoboditelé napili, počínali si nevypočitatelně.

Na to, jak rudoarmejci znásilňovali ženy počínaje dívkami a konče stařenami, jsem si pamatoval. Jako devítiletý jsem to měl téměř před očima, i když jsem tak docela nerozuměl tomu, oč jde. Za samozřejmé jsem ovšem pokládal, že se po únoru 1948 nikdo neodvážá udělat na to sebenevinnější veřejnou narážku.

To však nebyl jediný prohrěšek neobvyklého debutanta. Sám hrdina jeho románu, gymnazista Danny Smiřický, vyznavač jazzu, anglofil a odhalovatel falešné tváře květnového převratu v roce 1945, zamilovaný mladík, který se netají tím, že jeho hlavním cílem je dostat milovanou do postele, a na závěr se se svým saxofonem rozezní nad vidinou svobodné budoucnosti zabarvené jazzově, to vše bylo tak zásadně odlišné od obrazu, na jaký nás navykli političtí vykladači, učitelé, učitelky a oficiální spisovatelé, že bouře, jež se nad Josefem Škvoreckým záhy rozpoutala, zdála se logickým důsledkem jeho šílené odvahy.

Věděl alter ego Dannyho Smiřického, co činí a do čeho jde, když svůj román odevzdával redakci a tisku? Pokud jde o Ladislava Fikara a Vítězslava Kocourka, byli oba výborní znalci literatury, rozpoznali autorův talent a chtěli mu pomoci na světlo. Jako komunisté byli přitom přesvědčeni, že umělecká pravda a přesvědčivost nemůže být na škodu socialistické kultury a že jsou povinni prosazovat to vůči omezcům ve vlastních stranických řadách.

Co si však o tom myslil nekomunista Škvorecký, který dobře věděl, že komunistické straně nezáleží na rozvoji kultury, nýbrž na jejím bezvýhradném podřízení ideologickému diktátu a na likvidaci jejího původního smyslu podmíněného tvůrčí svobodou? Měl v tom směru za sebou otřesnou životní zkušenost tenorsaxofonisty z pražského baru Embassy.

Zažil, jak bezohledně a v rozporu se zdravým rozumem zkusili komunističtí organizátoři vyhladit zálibu mladých lidí v jazzu a jak bezohledně přitom postupovali vůči hudebníkům, kteří jej provozovali. Že je komunismus kulturocidní, nepotřeboval se mladý spisovatel dovídat teprve jako oběť útoků, které režimní hlídači kultury rozpoutali nad jeho románem.

Úkolu potlačit jeho špatný vliv a zbavit autora možností vydávat další díla se ujali sami spisovatelé. Sedmdesátiletý národní umělec Karel Nový nazval Josefa Škvoreckého prašivým kotětem a připojil návodnou poznámku: prý ze svého venkovského dětství pamatuje, že prašivá kořata bývala přirozeně odsouzena k utopení.

Šedesátiletá národní umělkyně Jarmila Glazarová, smutně proslulá tím, jak v padesátých letech obdivovala shovívavost soudců, kteří odsuzovali některé obžalované na doživotí nebo k mnoholetému žaláři, a ne k smrti, jak by bylo za zradu socialismu spravedlivé, naříkala v Literárních novinách, že Josef Škvorecký mluvou svých postav przní češtinu.

Bylo nepředstavitelné říci nahlas, že mladí hrdinové Zbabělců hovoří nádherně spontánním jazykem plným vtipu a metaforického bohatství schopného rozšířit rodnou řeč o spousty nových barev a výrazů. Vzpomínám si, že jsme v době, kdy pronásledování Josefa Škvoreckého vrcholilo, otiskli v Hostu do domu pěknou povídku mladé, tehdy zcela neznámé prozatěrky nazvanou Proč jsem tak krásně hrála Bruchův koncert. Na schůzi redakční rady se vysoký funkcionář Svazu spisovatelů zeptal, kdo je ta Zdena Salivarová. Když se dozvěděl, že jde o manželku Josefa Škvoreckého – a není vyloučeno, že to věděl a chtěl jen redaktory vyzkoušet, zda nebudou zapírat – žádal, aby byl do zápisu vtělen jeho protest proti zveřejňování autorů z „toho hnízda“. Byl si ostatně jist, že povídku ve skutečnosti napsal Josef Škvorecký.

Šlo tedy o likvidaci vynikajícího spisovatele, a o nic míň. Josef Škvorecký, redaktor a spiritus agens časopisu Světová literatura, kde se v druhé polovině padesátých let začaly objevovat překlady zajímavých textů západních básníků, prozaiků, dramatiků a scenáristů, byl z redakce vyhozen. Že směl přejít do anglické redakce Státního nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, pozdějšího Odeonu, byla jednak zásluha nonkonformního, a přitom stranicky dobře zapsaného vedení tohoto podniku, jednak na to měl vliv ohled na zákon. Škvorecký vážně a vlekle onemocněl, a nemocný zaměstnanec nesměl být zbaven svého pracovního místa.

Minulo několik let. V roce 1963 vyšli Zbabělci ve druhém vydání. Na záložce autor vysvětlil některá údajná nedorozumění, která kolem románu před časem vznikla. Bylo zřejmé, že čas mu dal za pravdu, ale naprosté ví-

těžství to nebylo. Politická atmosféra se sice dále uvolňovala, ale nikdy jsme nevykloučovali, že se může zhoupnout zpět. Začaly dokonce vycházet studie, které Zbabělce vysoce oceňovaly.

Byl Josef Škvorecký spřízněn se španělským rytířem, který považoval za svůj osud putovat světem, statečně si počínat, a teprve zásluhou Cervantesovou a jen na papíře došel aspoň částečného uznání, třebaže za blázna nikdy nepřestal být pokládán? Nebo byl tak prozíravý a věděl, že jeho pravda se obhájí a prosadí? Musím volit mezi těmito dvěma výklady, protože nepripouštím, že by autor Zbabělců předstoupil před své soudce, aniž by měl potuchy, jaké svátosti svým činem znesvětil. Neumím se však rozhodnout, který z obou výkladů je věrohodnější.

Počínání zároveň bláznivé a zároveň prozíravé jako by bylo Josefu Škvoreckému celoživotně vlastní. Když začal se svou ženou připravovat v Torontu založení českého nakladatelství, napsal do Prahy přátelům, aby mu pomohli a zasilali mu nové rukopisy zakázaných kolegů. Působilo to jako šílený nápad. Zatímco rozhodnutí zůstat po roce 1968 v Kanadě bylo nepochybně prozíravé mimo jiné i proto, že svého původce zbavovalo jistého nebezpečí dalšího útlaku a rizika, že tentokrát může být útlak nad jeho síly, myšlenka, že československý občan pošle do zahraničí úředně neschválený text a dostane se do konfliktu s důmyslným zákonem o poškozování zájmů republiky v cizině, se nám jevila nerealistická, přesněji řečeno šílená.

„Josef se zbláznil,“ komentoval adresát dopisu Jan Zábřana přítelovo přání. Být zakázán byl sám o sobě tak nepřijemný osud, že si nikdo neuměl představit, že si jej někdo ještě ztíží spoluprací s emigrantskou oficínou. Ale neuplynulo ani deset let, a jako první vyšel v Torontu u Škvoreckých Karel Pecka, po něm Václav Havel a přidávali se další a další. Byli stateční, ale také okolnosti se vyvíjely tak, že statečnost usnadňovaly. Tajná policie pochopitelně nevěřila našim uhýbavým tvrzením, že se naše rukopisy dostaly do Toronta a do tisku mimo naši vůli. Marně totiž žádala, abychom proti takovému údajnému porušení autorských práv protestovali. Pod těžkými pohrůžkami to učinil tuším jediný spisovatel.

Předpokládal Josef Škvorecký, že se situace postupně změní v tomto duchu, anebo jednal naslepo jako don Quijote, když podporoval svou ženu v myšlence na české nakladatelství v exilu?

Dnes ví asi každý, že založit a udržet torontský podnik nebylo snadné z finančního a pracovního hlediska. Je však třeba dodat, že to bylo i riskantní pro zdraví a nebezpečné životu. Měli jsme o Josefa a Zdeny strach, že jim někdo fyzicky ublíží. Komunistická policie a její nadřízení je strašně

nenáviděli. Ohrožení v podobě československého policejního agenta, který sice způsobil vážné ekonomické potíže a nakladatelství málem zahubil, ale o životy a zdraví jeho provozovatelů neusiloval, bylo méně temnou variantou, kterou jsme se doma v Československu zabývali. Neudivilo by nás, kdyby do Toronta někdo poslal teroristu odhodlanějšího, než byl Pavel Minařík plánující atentát ve Svobodné Evropě.

Znovu jsem si připomínal starou otázku a připomínám si ji i dnes: Je Josef Škvorecký takový šílenec, nebo je tak prozíravý? Ani dnes na ni neumím dát uspokojivou odpověď. Jsem si vědom, že ta, kterou nabízím, je vnitřně protimluvná. Lepší však neznám. Pro mě je Josef Škvorecký prozíravý šílenec. Spojuje v ústrojný celek dvě inspirativní vlastnosti, které se jen vzácně vyskytují pohromadě, protože prý spolu neladí. Chci poděkovat jubilantovi, že je nesl až do svých osmdesátin, a to k naší radosti, a popřát mu, aby mu vydržely do dalších let.

ZPOVĚĎ POZNÁMKY POD ČAROU

Martin Kristenson

Všecko začalo jedné zimy před sedmnácti lety. Právě jsem se přestěhoval do města, kde jsem nikoho neznal, opustila mne moje dívka a život mi připadal úplně beznadějný. Ležel jsem v posteli a četl román *Prima sezóna* od Josefa Škvoreckého, autora, o němž jsem nikdy předtím neslyšel. Příběh se odehrává v Československu ve čtyřicátých letech; Evropa je ve válce a země je obsazena nacisty. Hlavní hrdina Danny Smiřický žije na malém městě. Je mu něco málo pod dvacet, hraje v jazzové kapele na tenorsaxofon a neúnavně, nicméně bezúspěšně se dvoří všem hezkým dívkám, které potká. V každé kapitole sledujeme, jak Danny se vši parádou vyráží dobývat srdce některé z místních krás, jak jeho snahy neslavně končí a jak se s každým nezdarem prohlubuje jeho frustrace: „*Za co mě zas trestáš, Panebože? Pročs teda vůbec dělal holky, když si katolický křesťan, jak to vypadá, na ně snad nesmí ani sáhnout?*“

Přesto je Danny založením optimista, jehož radost ze života je nezničitelná. Právě to mne uchvátilo: bez ohledu na to, v jak temné době se děj odehrává, je *Prima sezóna* radostná knížka. Dannyho nezlomný entusiasmus mne nakazil a proměnil mé zoufalství v naději.

Hned jsem se pustil do dalšího Škvoreckého románu o mladém Dannyem, do *Zbabělců*. V něm jsem našel řádky, které podle mě nejlépe vyjadřují Dannyho životní postoj a připadají mi pořád povzbuzující: „*A když jsem to vzal poctivě, bylo dobré i to, že jsem Irenu miloval a že ona chodila se Zdeňkem, i to, že bylo lepší, že jsem moh jen snít a psát milostné testamenty. A i to by bylo dobré, kdybych s ní doopravdy chodil. Všechno bylo dobré. Úplně všechno. Vlastně nebylo nic špatné na světě.*“

Jde vůbec lépe vyjádřit mladistvé potěšení z prostého faktu, že je člověk naživu?

Jsem o třicet šest let mladší než Josef Škvorecký a pocházím z velmi odlišného prostředí. Vyrostl jsem v demokratické zemi, která válkou prošla naposledy počátkem 19. století. Druhá světová válka, to pro mne byly jen černobílé týdeníky, v nichž pochodovaly šiky německých vojáků a hořela města, jakýsi strašlivý svět, hodně vzdálený a těžko pochopitelný. Díky Škvoreckému mi tato část evropské historie vyvstala živě před očima a mohu zodpovědně prohlásit, že jsem při čtení jeho knih získal do tohoto období hlubší vhled, než by mi mohly nabídnout jakékoli jiné zdroje. V *Prima sezóně* se díváme na svět očima nežidovského mladíka, který se jako Čech naštěstí nemusel stát německým vojákem. Nacisté jsou stále přítomní a představují permanentní hrozbu, ale současně tu jsou dívky v letních šatech a Duke Ellington se svým orchestrem. K novele *Eine Kleine Jazzmusik* mi Škvorecký napsal: „*Tím nejpodstatnějším pro podobné mladé jazzbandy kdekoli po světě byla zábava, bez ohledu na to, jak těžká byla doba. Lidé žertovali, dělali recesi, nebrali nijak tragicky takové věci jako třeba vyloučení ze školy, protože všichni věděli, že válka jednou skončí a že ji nacisté nevyhrají.*“

Jedna pasáž v *Prima sezóně* mě opravdu překvapila. K Dannyho oblíbeným filmům patří švédský film z roku 1940 *Swing it, magistern!* se zpěvačkou Alicí Babs. (V protektorátních kinech byl film uváděn pod názvem *Celá škola tančí*. – pozn. překl.) Vždycky jsem miloval staré černobílé filmy, natočené dávno předtím, než jsem se narodil, a tak mě zvlášť potěšilo zjiš-

tění, že je viděl a obdivoval i spisovatel z docela cizí země. Zrovna se blížily Škvoreckého sedmdesáté narozeniny, a tak jsem se rozhodl poslat mu snímek *Swing it, magistern!* na videokazetě. Tušil jsem, že ho od války neviděl, a napadlo mě, že by si ho možná docela rád osvěžil. Hodnou chvíli trvalo, než jsem ho sehnal, a navíc se mi nakonec podařilo získat jenom netitulovanou kopii, ale cosi mi říkalo, že to na tom nesejde. „Babsiánština“ je srozumitelná všude. Z tohoto prvního kontaktu s mým oblíbeným spisovatelem se posléze rozvinula korespondence, již spolu vedeme již deset let.

Alice Babs a hlupáci

Když se ve čtyřicátých letech objevila jazzová zpěvačka Alice Babs, brzy kolem ní vznikl pořádný rozruch. Duchovní, rodiče, učitelé a další zástupci dospělého světa byli mladou zpěvačkou zděšeni. „Babsimánie“, jak se tomu začalo říkat, byla považována za zhoubu pro zdravý vývoj mládeže. Jeden z hlavních představitelů švédského hudebního průmyslu napsal rozhorlený článek, v němž tvrdil, že Alice Babs „zpívá jako coura“ a že by jí měli „vrazit pár facek a strčit ji zpátky do školy“. Nějakou dobu vládla pořádně dusná atmosféra. Jakýsi vikář označil kult Alice Babs jako „slintavku a kulhavku devastující kulturní život“ a v jednom z hlavních švédských deníků doporučovali jejím rodičům, aby ji poslali do polepšovny. Člověku, který viděl její filmy, musí celé tohle pozdvižení nutně připadat poněkud nepochopitelné: postavy, které Alice Babs hraje, rozhodně nejsou žádné rebelky. Ba naopak – zpravidla ztělesňuje dobrosrdečné, domácké, téměř submisivní dívky. Důvod, proč byla považována za „společenskou hrozbu“, musí souviset s jejím nebývalým hudebním cítěním a dokonalým smyslem pro swing, zaznívajícíchmi z jejího hlasu. Dospělý svět se zalekl temných smyslných sil, které tento druh hudby osvobozoval. Alice Babs hrála dobře vychované dívky, ale její písně vyprávěly jiný příběh, protože vyjadřovaly živelnost mládí a vzbuzovaly ve švédských teenagerech naději. A nejen v těch švédských. Ve svých vzpomínkách Alice Babs píše, že za války se její hudba setkala v Evropě s vřelým přijetím. Jak se dozvídala z občasných dopisů, pro spoustu lidí v okupovaných zemích byla její hudba útěchou. V roce 1946 jí kdosi vyprávěl o promítání filmu *Swing it, magistern!* v pražském kině Lido, kde obecenstvo nadšeně bouřilo při scéně, v níž si Alice swingem získá srdce členů školní rady a vyhne se tak vyhazovu za to, že zpívala v barech.

Josef Škvorecký viděl film *Celá škola zpívá* aspoň desetkrát, popravdě řečeno daleko víckrát než já. Švédská jazzová hudba se k němu dostala díky radiu Stockholm, což byla jediná nacisty nerušená stanice, která vysílala

jazz. Filmy s Alicí Babs však cenzuře neunikly. Když měl být v roce 1942 uveden v Praze film *Zpívající děvče*, nebylo jeho promítání povoleno kvůli dvěma songům, které Alice zpívala anglicky, tedy jazykem v protektorátu přísně zakázaným. Aby mohli film uvést, najali distributoři talentovanou českou jazzovou zpěvačku Inku Zemánkovou, která tyto dvě písně nazpívala švédsky, tedy v jazyce, z něhož neznala ani slovo. Na tom je hezky vidět, jak absurdní situace vznikají, když se totalitní režim snaží přimět realitu, aby vyhovovala jeho ideologii. Sám jsem ty nahrávky bohužel nikdy neslyšel, ale v jednom interview s Inkou Zemánkovou jsem se dočetl, že od švédských fanoušků dostala pár dopisů pochvalně se vyjadřujících o její „švédštině“.¹

Být jazzovým fanouškem ve Švédsku a v Československu, to byl přirozeně velký rozdíl. Ve Švédsku mohli morousové na Alici vztekle štekát v médiích, ale nemohli svá slova podepřít autoritativní mocí. Ať jazz nenáviděli, jak chtěli, mladí ho pořád mohli hrát a tančit. A Alice mohla svým kritikům odpovědět v jedné ze svých písní (zhruba přeloženo):

*At' si myslí, že jsem coura,
na to vůbec nehledím,
nedělám si z toho hlavu,
po celou noc zpívám swing.*

V okupovaných zemích byla jiná situace: tam byli fanatikové u moci a mohli pronásledovat a dokonce uvěznit každého, kdo jim oponoval. Fanatikové vždycky byli a vždycky budou; jak však Škvorecký ukazuje ve svých příbězích, podstatné je nedovolit jim ovládat životy druhých.

Na záložce *Prima sezóny* si můžeme přečíst podtitul: Text o nejdůležitějších věcech života. A to je myslím přesně to, co autor dokázal rozpoznat a navíc skvěle vyjádřit. Tou nejdůležitější věcí nebyli nacisté; odpor proti nim byl sice důležitý, ale oni sami důležití nebyli. Zvuk bassaxofonu, všechny krásy světa, láska a lidské vztahy, *tohle* bylo to podstatné.

Když jsem četl *Prima sezónu*, vybavila se mi jedna scéna z Chaplinova filmu *Moderní doba* (1936). Z projíždějícího nákladáku spadne výstražný praporek. Malý tulák jej – úslužně jako vždy – zvedne a rozběhne se za autem. Zběsile přitom praporkem mává, aby upoutal řidičovu pozornost. Náhle se přímo za ním objeví dav demonstrantů a zasahující policisté Chaplina zatknou, protože se domnívají, že demonstraci vede. Ačkoli to jistě nebylo Chaplinovým

---

¹ K této půvabné historce ovšem Josef Škvorecký dodává, že podle jeho vzpomínky nezpívala Inka Zemánková ve filmu tyto písně švédsky, nýbrž německy. Sama zpěvačka v jednom z rozhlasových rozhovorů uvedla, že písně nazpívala s Vlachovým orchestrem česky, to se ovšem zdá poněkud nepravděpodobně. Do uzávěrky tohoto čísla Dannyho se nám bohužel v Národním filmovém archivu nepodařilo zjistit, která z uvedených verzí odpovídá skutečnosti. – Pozn. překladatelky

záměrem, připadá mi tato scéna jako dokonalá metafora rozdílu mezi demokracií a totalitním systémem. V demokracii je na vás, jestli se jako ti demonstrující rozhodnete politicky se angažovat. V totalitním systému je takřka nemožné politice uniknout: ať chcete nebo nechcete, ocitnete se v politických souvislostech – jako ten Chaplin s červeným praporkem. Politika proniká do každodenního života a stát sleduje každou lidskou aktivitu, včetně aktivit velmi osobních.

Před *Prima sezónou* jsem se nikdy nesetkal s knížkou, jež by s podobnou jistotou ukazovala, které hodnoty totalita ohrožuje. *Tohle* si chceme uhájit, *tohle* je to, co nám chtějí odeprít. Nacisté označili Dannyho milovaný jazz za Entartete Kunst a zakázali ho. Každý, kdo žil pod tlakem nacistů nebo komunistů, ví, že největší hrozbu pro totalitní systémy představuje touha svobodně se projevit. Pro ty, kdo jako já nikdy nežili jinak než v demokracii, to je méně zřetelné.

Autor a jeho publikum

Později jsem zjistil, že Škvorecký udržuje kontakty s mnoha svými čtenáři, a musím říci, že mne to nepřekvapuje. Nejsem sám, koho povzbudila vřelost a otevřenost jeho knih. Nemám ve zvyku posílat svým oblíbeným spisovatelům dopisy nebo dárky, ale v tomto případě mi to přišlo zcela přirozené. Něco mi říkalo, že autor *Prima sezóny* bude člověk, kterého zajímá, kdo jeho knihy čte. Myslím, že udržování kontaktu s okruhem svých čtenářů je důležitou součástí Škvoreckého literární činnosti. Jeho texty vás vyzývají ke spoluúčasti. Jsou plné odkazů k jiným jeho knihám, a všude autor pokyvuje na pozorného čtenáře. V tiráži prvního vydání *Miráklu* se dočteme, že redaktorem knihy je Karel Leden, tedy hlavní postava románu *Lviče*. Redaktorkou *Příběhu inženýra lidských duší* je podle údaje v tiráži Jana Honzlová, alter ego autorovy ženy v jejím románu *Honzlová*, a v detektivce *Návrat poručíka Borůvky* je vražda spáchána v ulici, kde Škvorecký bydlí. Takových příkladů bych mohl uvést spoustu a spousta mi jich nepochybně unikla, ale i z těchto několika je myslím zřejmé, jakým způsobem si Škvorecký vytváří onen osobní vztah se čtenáři (trochu mi to připomíná Hitchcockův zvyk zjevovat se ve vlastních filmech).

Čtenáři na jeho vstřícnost reagují po svém. Britský saxofonista Anthony Thistlethwaite se po přečtení jeho románů tak zoufale zamiloval do Marie Dreslerové, že pro ni napsal píseň a pak odjel do Náchoda skutečnou Marii navštívit. Jeden můj dobrý přítel se naopak odmítá podívat na fotografie reálné Marie a Ireny, protože by si tím poničil představu, kterou si o nich vytvořil. Románové dívky jsou pro něj tak živé, že pohled na jejich skutečné portréty by znamenal konec jeho fiktivní romance.

Nejsem literární vědec a nehodlám se pouštět do analýz Škvoreckého díla. Chci jenom vyjádřit, jak moc pro mne jeho knížky znamenají. Přesto myslím, že jednou drobností bych literární vědě přispět mohl. Před pár lety mi došel poštou tlustý balíček a ukázalo se, že je to nový Škvoreckého román, *Nevyšvitelný příběh*. Byla to pocta jeho oblíbenému autorovi Edgaru Alanu Poeovi, napsaná zjevně ve velmi hravém duchu a prošpikovaná nejrůznějšími literárními narážkami a odkazy. Některé z nich jsem rozluštil. Tak třeba profesor Howard Phillips Langhorn z „Miskatonické univerzity“ je zcela jistě Howard Phillips Lovecraft, jehož hororové příběhy jsem hlтал jako kluk. Jeden z těchto odkazů mne ale doslova zvedl ze židle. Na straně 146 jsem objevil postavu jménem Michaela Swinkels-Kristenson. A tak jsem se tedy sám stal součástí Škvoreckého literární hry a hrdou poznámkou pod čarou v české literární historii. Dnes vím, že i Michaela Swinkels je čtenářkou, s níž si Škvorecký dopisuje, takže to vypadá, že jsme teď něco jako „literární příbuzní“.

„Ten zoufalý výkřik mládí“

Věcí, ke kterým mám svůj osobní vztah, je ve Škvoreckého románech spousta. Nejde jen o to, že mám stejné zájmy, mám rád swing a líbí se mi hollywoodská zlatá éra; to hlavní, co mám s Dannym a dalšími románovými postavami společné, je vnitřní nastavení. Dá se to těžko slovy vyjádřit, ale stručně řečeno mě upoutalo jejich *nadšení*. Danny si dovolí nechat se filmem, literaturou a hudbou unést, rozjitřit nebo znepokojit, a já v jeho pocitech rozeznávám vlastní rozjařenost, která se mne při jazzu zmocňuje. Víím přesně, co měl Škvorecký na mysli, když psal o „oblasti krásy, která je – nebo by měla být – výraznou součástí lidskosti“, a víím také, proč se v *Bassaxofonu* v podtextu skrývají verše Ezry Pounda:²

Co vřele miluješ, to zůstává, ostatní je drek.

Co vřele miluješ, nikdo ti nevyrvé.

Co vřele miluješ, je tvoje pravé dědictví...

Jako chlapec se Škvorecký sám učil anglicky; ne proto, aby udělal dojem na své učitele, ale aby mohl napsat obdivný dopis Judy Garlandové. V *Mirácklu* Danny Smířický navštíví Los Angeles a před Gaumont Chinese Cinema udělá sentimentální gesto: vloží prst do jamky, kterou do vlhkého betonového chodníku vtiskla Judy svým vysokým podpatkem. O třicet let později jsem učinil totéž, kráčeje tak doslova ve stopách hned dvou svých oblíbenců. Abyste pochopili potřebu činit podobná gesta, musíte v sobě pravděpodob-

² Český překlad Jana Zábrany citován podle knihy Josefa Škvoreckého *Příběh neúspěšného tenorsaxofonisty* (Praha 1994, s. 68)

ně cítit „ten zoufalý výkřik mláď“. „Pro mě byla literatura vždycky hrou na saxofon,“ napsal kdesi Škvorecký. Hudba, která se line z jeho saxofonu, vyjadřuje současně radost z toho, že je člověk naživu, i smutek nad nedokonalostí života, stejně jako údiv nad světem a jeho „těkavým vzrušením a skrytými stezkami“, vyjádřeno slovy jednoho švédského básníka.

„Spisovatelovým řemeslem je mluvit pravdu.“ Tímto Hemingwayovým mottem se Škvorecký vždycky řídil, a to je důvod, proč jsou jeho romány současně tak individuální i univerzální. Co na tom záleží, že mne od Škvoreckého dělí třicet šest let a oceán? Velká literatura je most, který dokáže překonat propast času i prostoru. Proč tolika čtenářům připadá naprosto přirozené psát Škvoreckému dopisy, proč cestují do jeho rodného města a hledají tam Marii a Irenu? Asi to bude proto, že Škvorecký je přesně takovým spisovatelem, o jakém George Orwell napsal: „...cítíte zvláštní útěchu, ani ne tak z toho, že rozumíte, jako z toho, že *vám někdo rozumí*. »Ví o mně všechno,« zdá se vám, »napsal to právě pro mne.« Jako byste slyšeli hlas, který k vám hovoří /.../ bez přetvářky, bez moralizování, pouze s vnitřním předpokladem, že všichni jsme si podobní.“

Vsecko nejlepší k narozeninám, Josef!

Z angličtiny přeložila Alena Příbáňová

OČIMA DNEŠNÍCH MATURANTŮ

Vladimír Šilhánek

Vážené shromáždění,

nejsem ani literární kritik, ani literární vědec, jsem bývalý člen orchestru Miloslava Zachovala, o kterém píše Josef Škvorecký, a maturoval jsem na náhodském gymnáziu ve stejném roce jako on, jenomže on byl ve třídě A jako angličtinář a já v „béčku“, kde se maturovalo z francouzštiny. Hrál jsem v orchestru na tenorsaxofon a v malé skupině na klavír a mohu potvrdit pocity našeho „aficionado“, jak se Škvorecký s oblibou nazývá, jak při hraní chutná saxofonový plátek v ústech a jak dokáže jazz okouzlit vnímavé posluchače. Tou legendární skladbou, která tehdy Škvoreckého uchvátila, byla nahrávka orchestru Chicka Weba na desce Brunswick, nazvaná „I've got a guy“ a nazpívaná tehdy začínající Ellou Fitzgerald. Tuto desku vlastnil

trumpetista našeho orchestru Pavel Bayerle a my jsme ji měli oposlouchanou natolik, že jsme ji znali nazpaměť.

Ale o tom dnes nechci mluvit. Chci se zde zmínit o ohlasu Škvoreckého díla mezi mládeží a speciálně mládeží náchodskou. Jeden maturant na náchodské obchodní akademii si zvolil za maturitní práci v češtině téma „Autobiografické prvky v díle Josefa Škvoreckého“ a v šesti kapitolách na celkem osmnácti stranách strojopisu se mu podařilo úspěšně vystihnout podstatu uměleckého ztvárnění zážitků našeho spisovatele. V první kapitole si autor klade otázku, je-li Škvorecký spisovatelem vlastního životopisu, a odpovídá si na ni v dalších kapitolách, v nichž postupně věnuje pozornost Zbabečům, Prima sezóně, Tankovému praporu, Příběhu inženýra lidských duší a Miráklu.

Dovolte mi nyní, abych ocitoval několik ukázek alespoň z první kapitoly této maturitní práce.

„Škvoreckého řeč je nenalíčená. Je plná uměleckosti, ale přitom je velmi blízká životu. Autor vytvořil výrazy, které přešly do řeči všedního dne. Podařilo se mu dostat ke čtenáři věci a zážitky, které se mu skutečně staly. Škvorecký, aniž by to snad chtěl, vytvořil ve svých hlavních dílech románový cyklus, v němž se československá a především česká společnost rozděluje na různé osudové třídy, které se pak navzájem zapletou a pohltní. Z toho se vytváří společnost snad i nahodilých spoluběžců a také snad těch napůl žertovných odpůrců, spoluplujících, odplavených a vytlačených, i těch, kteří uchvátili moc, ideologů moci i rádobyhrdinů moci. Škvorecký pregnantně vyjadřuje pocity a myšlenkové proudy podstatné části mladé válečné a bezprostředně poválečné generace, a to navzdory skutečnosti, že ne všichni se s ním názorově ztotožňovali. Všichni si však do života nesli znamení válečných zážitků spolu s jazzovými rytmy, tehdy šířenými pokoutně na vlnách zahraničního rozhlasu, po osvobození v roce 1945 rovněž in natura. Až na výjimky výletů do sféry detektivní literatury patří Škvorecký ke spisovatelům celý život obhospodařujícím jediné téma. I dávno už dospělý hrdina Danny Smiřický nese v sobě autobiografické znaky spojené s ozvuky puberty a se znamením války. A okouzlení jazzovými rytmy prostoupilo autorovy tvůrčí postupy. Nepodlehł však módním trendům a tendencím po bezdějových „pocitových“ průzách a časem dospěl k mistrovskému vypravěčství.“

Závěrem bych rád ocitoval krátký úryvek z resumé. Maturant v něm uvádí: „Došel jsem k závěru, že i v tak těžké válečné době se dovedla parta mladých lidí vyžívat v hudbě, která je spojila do konce života a stala se vlastně jeho náplní. Také je spojil vztah k rodnému městu a kraji a koneckonců i rodná řeč. Co se od těch válečných a těsně poválečných dob změnilo? Sa-

mozřejmě už přišly nejméně dvě nové generace, které mají jiné zájmy, milují jinou hudbu, jiný tanec, jinou zábavu. Avšak kavárna v secesní budově hotelu Beránek existuje dále. Dají se tam hrát šachy, můžete si tam přečíst noviny i popít dobrou kávu, lahodný čaj i dobré víno. Ale dnes se zde setkávají spíše úspěšnější podnikatelé, kteří nahrazují někdejší studenty gymnázia, zastavující se zde kdysi na náhražkovou kávu cestou ze školy. Kavárenský šum čas od času přehluší vyzvánění mobilních telefonů. Krásný výhled do náměstí však zůstal a hodiny odtikávají čas stejně jako za časů Škvoreckého, resp. Dannyho Smiřického. Také do Port Arturu lze zajít na pivo, ale už tam nezkoušejí muzikanti Zachovalova orchestru jako za doby pana hostinského Bárty. Prostě časy se mění, ale vzpomínky pamětníků a náměty zachycené ve Zbabečcích, Prima sezóně a dalších dílech Josefa Škvoreckého zůstávají.“

ČESKÉ KONCE FARÁŘŮ

Jan Lukeš

Vedle rozsáhlého díla prozaického, překladatelského, publicistického a redaktorského vypadá suma prací Josefa Škvoreckého pro film skromněji. Ale jen zdánlivě – u jiného autora by snadno vystačila na celoživotní dílo. A to nemluvíme obvykle vůbec o látkách nakonec nerealizovaných, předbíhajících o léta vývoj, a vlivech působících skrytě, často s až vizionářskou intencí. Chtěl bych to dokumentovat na třech příkladech, zrcadlících i některé příznačné aspekty toho, jak bylo a je Škvoreckého dílo u nás vnímáno.

1.

Kampaň proti Škvoreckého *Zbabečcům* (1958), po níž následovaly ostré restriktce v oblasti literární, měla paralelu i v kinematografii. V únoru 1959 proběhla v Banské Bystrici konference, po které byli do klatby uvrženi také někteří filmaři a vývoj uměle „zmražen“ až do roku 1963.

Právě v této době Miloš Forman marně usiloval prorazit s několika látkami, v nichž se pokoušel sloučit navenek okázale manifestovanou angažovanost s charakteristicky demaskujícím a ideologicky „podvratným“ pohledem na zvolený námět. Jedna se týkala lidické tragédie, podílel se na ní Jiří Sehnal, dnes známý pod jménem Jethro Spencer McIntosh, a vznikala pod názvem *Lidice*

budou žít nejpozději od roku 1959. Filmová povídka pochází ze září 1960 a i na ní chybí jméno třetího spoluautora, Josefa Škvoreckého, které bylo samozřejmě tabu. Když Sehna na počátku roku 1961 emigroval, pokračoval Forman v práci na látce s Jánem Kadárem a Elmarem Klosem, do září 1961 vznikl scénář pod názvem *Pět mužů*, podepsaný ještě východoněmeckým spisovatelem Wolfgangem Kohlhaasem a jakýmsi Jiřím Šiktancem. Ani ten však nebyl realizován, ačkoli původní Formanova představa natočit příběh ve stylu nacistického propagandistického filmu už tu byla mnohonásobně překryta aktualizujícím rámcováním do souvislostí současných ideologických konfliktů rozděleného světa.

Ze září 1961 pochází rovněž Formanův scénář *Noty v kufru*, napsaný spolu s Josefem Škvoreckým na motivy jeho povídky *Slovo nevezmu zpět* ze zabaveného sborníku *Jazz 58*. Její strohý příběh, který po téměř čtyřiceti letech nakonec přece jen natočila Zuzana Zemanová pod později změněným názvem prózy na *Eine kleine Jazzmusik* (1996), roze-psali Forman se Škvoreckým do podoby rozpustilé odbojové crazy komedie. Ani utajení Škvoreckého spoluautorství, ani upravená verze scénáře z dubna 1962 pod názvem *Kapela to vyhrála* nevedly však k úspěchu. Už schválenou realizaci scénáře zarazil sám Antonín Novotný, když se o připravovaném natáčení doslechl v rozhlase a domníval se, že mají být zfilmováni skandální *Zbabělci*.

„...i kdybyste měl stokrát pravdu, nenajdete nikoho, kdo by řekl soudruhu prezidentovi, že se zmýlil,“ řekl prý tehdy tajemník kulturního oddělení ÚV KSČ Formanovi, když se pokoušel osobními intervencemi situaci zvrátit. Díky servilnímu okolí měl omyl „prvního soudruha“ dalekosáhlé následky. Forman, který začal u filmu dříve než ostatní mladí filmaři, se snažil hrát s rigidní mocí typicky českou hru. Byl ochoten k „taktickým ústupkům“, které kdyby byly bývaly akceptovány, uvolnily by asi cestu tvorbě tradič-nějšího pojetí, než s jakým pak přišla nová vlna, rozhodně však mnohem nápaditější a důsažnější než ta povolená.

Svědčí o tom i synopse „filmové komedie z let velké krize“ *Ostrozrak* z března 1962, kterou napsal Forman se Škvoreckým podle jednoho motivu detektivky *Vražda pro štěstí* (1962). Jejimi autory byli Jan Zábřana a Josef Škvorecký, vydána byla však – stejně jako její pokračování *Vražda se zárukou* (1964) a *Vražda v zastoupení* (1967) – jen pod Zábřanovým jménem. Ten kryl Škvoreckého i při práci na *Ostrozraku*, za synopsi však už práce stejně nedospěla. V podobě šestidílného televizního seriálu *Případy detektivní kanceláře Ostrozrak* se námětu až v roce 2000 ujal Karel Smyczek.

Nástup nové vlny v roce 1963 Škvoreckého a Formanovy společné projekty odsunul stranou. Otevřela se cesta autentickému svědectví o součas-

nosti a započala dosud asi nejslavnější éra českého filmu, na níž se ovšem Josef Škvorecký také bohatě podílel. Nejsem si však jist, není-li přece jen škoda, že lidický námět dodnes nikdo nezpracoval a že ani na odbojářskou komedii si už nikdo netroufl.

2.

Historie některých ze zmíněných látek se Josef Škvorecký Jan Lukeš během referátu...

sám alespoň dotkl v knize s názvem *Všichni ti bystří mladí muži a ženy*. Ve vzpomínce *Jak to bylo s kapelou, která to nevyhrála* (Iluminace č. 1/1996), kterou jsem si od něj kdysi vyžádal, se přiznal, že knihu napsal v roce 1970 za jeden týden, když se na torontské universitě hodil marod. V angličtině vyšla o rok později v překladu Michala Schonberga, česky v roce 1991. Pokud si dobře vzpomínám, nějaký mimořádný ohlas tehdy nevzbudila – asi se tato „osobní historie českého filmu“, jak zní podtitul, zdála málo vědecká.

Přirozeně: Josef Škvorecký ji psal bez možnosti filmy, o kterých tehdy psal, znovu vidět, odříznut od pramenů, odkázán jen na svou paměť. Jenže dnes se ukazuje, že navzdory dílčím nepřesnostem, omylům a chybám prostředkuje kniha právě díky Škvoreckého paměti to nejcennější: emocionální atmosféru doby, pnutí času, touhy a naděje konkrétních lidí. „...v tomhle rychle zapomínajícím světě trošičku přispět k zachování vzpomínek na některé věci,“ vyjádřil už v předmluvě k anglickému vydání svůj úmysl.

A co myslel těmi „některými věcmi“? Po dalších skoro patnácti letech od českého vydání knihy se zdá, že i tady předběhl vývoj událostí, ať vědomě, či jen bezděčně. Jeho kniha měla bránit zapomínání především západních čtenářů, dnes však by ji měli číst u nás například ti, kteří nic netuší o historickém posuzování jevů, tedy v kontextu a z kontextu dané doby. Ti, kteří odpárávají z umění jeho lidskou dimenzi a redukuje je na odosobněnou sestavu předpojatých schémat. Ti, kteří postrádají empatii potřebnou k tomu, aby vůbec mohli vkročit do hájemství nezištné kolektivní spolupráce, jakou zejména film – ale i jakákoli jiná společná tvorba – předpokládá...

...a po něm

3.

„Člověk konkrét a člověk abstrakt“ – tak charakterizuje Josef Škvorecký v knize *Všichni ti bystří mladí muži a ženy* dvě ústřední postavy svého a Schormova filmu *Farářův konec* (1968). Vzpomínáte si? Brodského Kostelník, který se vydává za faráře, a Libíčkův Kantor. Prvního si vesnice okamžitě zamiluje, protože konkrétně koná, druhý by

chtěl, aby byl milován, ale jen vzletně žvaní. A když cítí, že sympatie lidí se od něj odklánějí, přichází s návrhem: „Já jsem pro dialog, pane faráři. Ovšem není dost dobře možné, abyste v něm vy hrál prim. (...) Stačí, když uznáte, že já při svém postavení v obci...“

Tady je v kostce vyjádřen střet myšlení otevřeného realitě s myšlením předem hotovým, jistým si svým patentem na rozum a v posledku neváhajícím použít ke svému prosazení i mocenské prostředky. Je to podobenství „o světě po Únoru“, jak napsal Škvorecký, ale nejen o něm. Ať se dnes díváte na film, nebo čtete o rok pozdější knižní zpracování jeho látky, pod nímž je jako spoluautor také podepsán Evald Schorm, rázem je vám jasné, že jde o podobenství časové i nadčasové zároveň. Krutá pohádka, která se ve skutečnosti přihází stále znova, a jejímž protagonistou se snadno může stát i ten, kdo ji tak zdařile popsal.

Josefu Škvoreckému a jeho ženě Zdeně Salivarové se právě tohle v Čechách devadesátých let přihodilo. V sérii osočení, která se na jejich životy a dílo snesla, jako by se závěrečná štvanice na Kostelníka ve *Farářově konci* stala skutečností. Včetně fotbálku, který si po Kostelníkově tragické smrti jdou všichni zahrát – pod Kantorovým soudcovstvím ... Pravda, rozdíl tu jsou. Ve skutečnosti nikdo nezemřel, taky ovšem nikdo neprojevil, tak jako Kantor, aspoň špetku lítosti nad prokázanými omyly. Spíše jako by tu zdálky zaznívalo echo onoho tajemnického „...i kdybyste měl stokrát pravdu, nenajdete nikoho, kdo by řekl soudruhu prezidentovi, že se zmýlil“.

V dokumentu *Josef tiché ořezávátko & otec Brown*, který v roce 1992 natočil Jiří Věřčák, se Josef Škvorecký mimo jiné zmiňuje také o „tero-

ru snobů“, kterým byli v šedesátých letech v Čechách vystaveni ti, kteří nepsali jako Franz Kafka nebo Alain Robbe-Grillet. Dnes jiní snobové vyznávají jiné idoly, ohánějí se však s nimi se stejnou intolerancí jako jejich předchůdci. A jejich oběťmi se pohřichu stávají právě ti, kteří vlasti a české literatuře věnovali nejvíc: Milan Kundera, Bohumil Hrabal, Josef Škvorecký.

Možná se zdá absurdní mluvit o obětech ve chvíli, kdy Josefu Škvoreckému je vzdáván při jeho osmdesátinách obdiv a dík, jakého se málokomu za života dostane. Ale trochu se bojím o „krásnou laskavou mírnost“ manželů Škvoreckých, kterou si podle Milana Kundery v minulosti „uměli zachovat navzdory časům tak nelaskavým, tak zlovolným“. A trochu se bojím i toho, že „některé skvrny“, jak čteme zase u Bohumila Hrabala, už „nelze vyčistit bez porušení podstaty látky“. Zvláště je-li touto látkou lidská duše.

Manželé Škvorečtí při besedě v Port Arturu

ROČNÍK ČTYŘIADVACET

*Ze všech blahopřání ke svému životnímu jubileu, která Josef Škvorecký během své návštěvy v České republice přijal od svých přátel a čtenářů, jsme vybrali dvě, která zazněla na slavnostním večeru v Náchodě a která přednesli dva auto-
rovi přátelé, shodou okolností rovněž letošní osmdesátníci.*

VLADIMÍR NOSEK

Vážení přítomní,

dostal jsem od pořadatelů příjemný úkol zavzpomínat nehledanými slovy – jak říkají básníci – na našeho oslavence, který se dožil stejného věku jako já. To je to nejzajímavější: oběma nám letos bylo osmdesát let! A v tomto věku mám vzpomínat na léta minulá? S mojí bílou hlavou už to nepůjde snadno, ale pokusím se.

Klidně a směle a s notnou dávkou chlubitosti mohu říci, že jsem měl v životě výjimečné štěstí na osobní a navíc přátelská a ještě navíc kamarádkská setkání s lidmi, o kterých nejen já sám soudím, že jsou geniální.

O genialitě říká slovník naučný toto: „Duševní vlastnost, mimořádné tvůrčí nadání, zvláštní vědecká nebo umělecká tvůrčí schopnost, dílo vytvořené s největší duchovní schopností.“ Tak. A z řečeného vyplývá, že z mých známých, přátel, kamarádů a spolužáků odpovídají definici geniality tito:

- 1) Pavel BAYERLE, magistr farmacie, geniální hudebník, skladatel moderní hudby a dirigent
- 2) Vratislav BLAŽEK, geniální spisovatel, textař kouzelných písní, scénárista, básník, satirik a recesista
- 3) Jaroslav CELBA, geniální skladatel moderní, ale i církevní hudby, a navíc hudby k televizním večerníčkům, na které se dívají všechny generace
- 4) Luděk PACHMAN, trochu zapomenutý náchodský spolužák, geniální matematik, mezinárodní šachový velmistr, ale i hudebník – pianista, houslista a nezapomenutelný iniciátor školních taškařic

- 5) Vladimír ŠILHÁNEK, geniální stavitel přehradních nádrží ve švýcarských Alpách a výtečný hudebník
- 6) Libor VOLNÝ, geniální básník, skromný, náhodský „Jaroslav Seifert“, jak mu jeho přátelé říkají
- 7) Josef ŠKVORECKÝ (ale, Pepíčku, musíš ještě chvíli počkat, na Tebe se chystám později)

Ti všichni se vyznačují ještě jednou neobyčejnou lidskou vlastností. Přes veškerou svoji genialitu zůstali skromnými lidmi. Ani jeden z nich se nechlubil světskými poctami, jichž se jim všem dostalo. A kdykoli jim byly nějaké uděleny, nikdy jsem se to nedozvěděl od nich samotných.

Všichni jmenovaní šli vedle mě v různě dlouhých životních údobích. Ale žádnému se nepodařilo – až na jedinou výjimku – kráčet s mojí maličkostí celých sedmdesát let. A tou výjimkou je dnešní oslavenec, věrný kamarád a přítel z největších, Pepík Škvorecký.

Vzájemně se doprovázíme od roku 1933 až dosud. Někdy častěji, někdy méně často. Po jeho odchodu do Kanady si píšeme, ale vídáme se už docela málo. Jedna věc je jistá – o genialitě našeho Josefa není a nikdy nebylo nejmenších pochyb.

Z jeho skromných začátků vedoucího redaktora náhodského časopisu Slovo má mladý severovýchod připomenu vynikající článek „Good-bye, Mr. Churchill!“. A pak už přišly desítky knih a stovky článků napsaných nejen doma, ale i v zahraničí. V Kanadě se stal světově proslulým nejen jako spisovatel, ale i jako odborník na americkou literaturu. Získal řadu vyznamenání, a když mu nově zvolený prezident Havel udílel Řád Bílého lva, byli jsme dojati všichni.

Na svůj náhodský původ, na své spolužáky a kamarády Josef Škvorecký nikdy nezapomněl. Vědí to všichni, kdo čtou jeho knížky, naposledy například *Swing na malém městě*, který vypráví o náhodském orchestru Miloslava Zachovala a o přátelích hudebnících. Mně nejbližší jsou *Zbabělci*: úvahy, které Danny vede každý večer před spaním, jsou mistrovská předznamenání Josefových spisovatelské geniality.

Vladimír Nosek

A tak, Josefe Škvorecký, už nevím, co bych ještě dodal. Nestal jsi se geniálním matematikem (v duchu vidím, jak se chechtáš), ani hudebníkem, ani stavitelem přehrad, natož šachovým velmistrem. Ale to vůbec nevádí. Jsi světově uznávaným spisovatelem a navíc jsi zůstal skromným člověkem a kamarádem na věčné časy (dovolím si dokončit: A nikdy jinak... Tady se to kupodivu hodí.). Za to Ti děkuji jménem náhodských kamarádů a spolužáků. A hlavně jménem jednoho spolužáka, víš, toho už od páté obecné!

A věrná choť Zdeni, neboj se, na Tebe jsem taky nezapomněl. I ty patříš do skupiny geniálních. Ze zpěvačky, herečky a tanečnice ses stala uznávanou spisovatelkou a hlavně nakladatelkou. Však Tvůj muž dobře ví, že bez Tebe by šlo to vydávání knih opravdu hodně ztuha. A tak jste se našťěstí v manželství hodně a vhodně doplňovali a já vám přeji, ať vám to tak společně ještě dlouho a dlouho vydrží. A hodně zdraví k tomu!

LUBOMÍR DORŮŽKA

Milý Errole,

můžu to tak říct, i když nevím, jestli je to to správné oslovení. My jsme si vlastně nikdy nijak neřikali – snad proto, že jsme si ani tolik říkat nemuseli. Stačilo nám, co o sobě víme, a slovní potvrzování této skutečnosti nám bylo oběma proti mysli. Teď jsem však byl dohnán k tomu, abych k Tobě promluvil na veřejnosti, a tak se z toho musím nějak vylhat. Takže to zkusím přehodit na někoho jiného – třeba na všechny ty naše vrstevníky i jejich následovníky, kteří se na mě od té doby, co tu nejsi, obracejí, abych Ti vyřídil jejich vzkazy a poděkování.

Před čtyřiapadesáti lety, osm let předtím, než vyšli Zbabělci, jsi mi ze svého profesorského vyhnanství v Hořicích napsal, že by ses chtěl stát Fitzgeraldem naší generace. Srovnání jsou obtížná, ale mám dojem, že naše generace u nás doma prožila více otřásajících proměn, než ta Fitzgeraldova v Americe. Válku a nacistickou okupaci, krátký nylonový věk, komunistické babylonské zajetí s osobitou atmosférou čepičkovské vojny, kolotoč Pražského jara, vpád soudružských armád a v Tvém případě i odchod do emigrace a nutnost vyrovnat se se zcela novými podmínkami. Tohle všechno jsi zachytil tak, že by Tě Fitzgerald, kronikář generace jiných osudů a prostředí, přijal za vlastního bratra, vystaveného jiným a snad i tvrdším zvratům. Za to Ti k Tvému překvapení děkovali i kluci z docela jiného prostředí a zázemí,

Lubomír Dorůžka s Josefem Škvoreckým

se s nimi mohli ztotožnit i čtenáři z jiného prostředí i z jiných generací. Pro jazzového barytonsaxofonistu světového jména Gerryho Mulligana znamenali Tvoji Zbabělci překvapující objev, že někde v zemi, kterou ani nedokázal přesně umístit, žili kluci, kteří o životě, o holkách a o muzice smýšleli, cítili a mluvili přesně tak, jako v mládí on. Anglického jazzrockového kytaristu a saxofonistu Anthonyho Thithelswaita podnítila četba Tvých povídek k tomu, aby se osobně vydal do Náchoda a setkal se s Marií Dresslerovou, jejíž fotografií ozdobil své CD. Kanadská rocková skupina Hugh March Band zakomponovala do své nahrávky Tvou verzi nacistických zákazů synkop a jazzových zvuků. Povídkou o exkomunikaci potápky Bulla Máchy se inspirovali i představitelé u nás dnes stále ještě provokujícího proudu, jako jsou Tři sestry. Včera jsme na konferenci slyšeli příspěvek pana Kristensona ze Švédska. Narodil se 11 let po tom, co válka skončila a viděl ji jen ve vyhroceném černobílém kontrastu, ale Tvoje práce mu ji najednou oživila v bohatě mnohobarevné paletě.

A úplně nejnovější perličku. Michal Pavlata, účinkující v dvouhodinovém pořadu z Tvých textů, který zítra poběží na Vltavě, slyšel před několika dny v metru rozhovor dvou snad ještě ani ne teenagerů o tom, že na svou osmdesátku přijedeš domů. A kde se to bude slavit?, zněla otázka. A odpověď prý mu vzala dech: Asi v těch jeho Zbabělovicích.

Takže to, co jsi napsal, žije, působí a oslovuje i ty, pro které by Tvé zážitky měly vlastně být dobou i prostředím nesdělitelné. K tomu Ti za ně můžu nejen gratulovat, ale taky popřát, abys to sám mohl ještě dlouho sledovat. Za sebe Ti to snad opravdu říkat nemusím.

třeba i autentičtí příslušníci hrdé dělnické třídy, Tvoji spolusloužící z tankového praporu v Milovicích. Vzkazy od Tvých čtenářů, které docházely po Tvém odchodu ke mně, překypovaly díky, jak jsi za ně dokázal vyjádřit jejich zážitky.

Nejsou to ovšem jen vzkazy od nich. Ty jsi jejich osudy ztvárnil tak, že

JAK JSME KŘTILI BIBLIOGRAFII

*U příležitosti oslav autorových osmdesátých narozenin vydala Literární akademie první svazek **Bibliografie Josefa Škvoreckého**. Pod vedením editora Michala Přibáně na něm spolupracovali odborníci z Ústavu pro českou literaturu AV ČR, knihovny Libri prohibiti a Památníku národního písemnictví. Publikace zaznamenává veškeré Škvoreckého texty publikované v češtině do 30. června 2004, jednotlivé údaje jsou přehledně uspořádány do několika kapitol vymezených charakterem díla a způsobem jeho zveřejnění. Autoři pokračují v práci na druhém svazku, který se pokusí zmapovat Škvoreckého spolupráci s divadlem, filmem, televizí a rozhlasem a přinese soupis veškerých ohlasů (studií a recenzí), jež byly publikovány v českojazyčném tisku. Tento druhý svazek vyjde v roce 2005. Další plánované svazky se budou věnovat Škvoreckého textům a jejich ohlasům publikovaným v cizích jazycích. – Na následujících stránkách přinášíme texty vystoupení Borise Mědíleka a Michala Přibáně na křtinách prvního svazku bibliografie, které se uskutečnily v rámci závěrečného společenského večera na náhodské konferenci.*

BORIS MĚDÍLEK

Už jsem se bibliograficky napachtil po Haškovi, po Čapkovi a naposled po Poláčkovi, ale řeknu vám, na Škvoreckého bych si ve svém pokročilém věku netroufl. Rozprostřel své texty po celém světě, a takový to býval tichý a skromný chlapec. Však víte, jak to měl s holkama. A od chvíle, co se profláknul jako prašivě kotě, je mu už i ten svět malý, a tak si vyrazil na Pulchru.

Shromáždit to všecko, co napsal sám a co o něm napsali druzí, je nad síly klasického, tedy byvšího bibliografa. Na to je třeba experta počítačové generace – nejlíp takového Michala Přibáně s pomocníky. Zvolil si Františka Knoppa, jemuž jsem kdysi postoupil svou bibliografickou židli, Jiřího Gruntoráda z Libri prohibiti, Karola Bílka ze Starých Hradů, Ilju Matouše, z jehož předchozí bibliografie Škvoreckého bylo možno faktograficky vyjít. Ty ostatní, tedy Alenu Přibánovou, Kateřinu Bláhovou, Tomáše Kubíčka a Ondřeje Sládka profesionálně již tak neznám. Iniciátorem díla a jeho realizačním patronem je ovšem Václav Křištof.

Ponořit se do právě vydaného svazku, souboru textů autorských, jsem ještě nemohl, protože první desítky výtisků přivezli vydavatelé přímo z tiskárny sem do Náchoda. Ale zklamání mi nehrozí. Zním soupis *Exilová*

periodika, na kterém se Přibáň zúčastnil spolu s Lucií Formanovou a Jiřím Gruntorádem. Avšak především vím, že Přibáň naplňuje ten prvý předpoklad profesionálního bibliografa: umí dokonale postihnout tvůrčí osobnost zaznamenávaného autora a je jím zcela zaujat. Troufám si předpovědět, že až se tu za deset let všichni znovu sejdem, předloží nám Přibáň své životní dílo, Velkou knihu o Josefu a Zdeně Škvoreckých.

Bude to významná položka příštího bibliografického svazku, zahrnujícího období 2004–2014 a obsahujícího záznamy o mnohých nových textech autorských, jelikož tvůrčí přetlak Škvoreckého zaplatí pámbu neumdlévá. Ví se už o dalším setkání s vraždou, tentokrát dokonce v Praze. Na spadnutí jsou *Obyčejné životy*. V těch prý ze *Zbabělců* epizodně vystoupí jen Lexa-Stéza, jinak je to o abiturientském setkání Škvoreckého třídy po dvaceti letech. Kolem stolu se sesedli ti Únorem přídušení s těmi, co za to různou měrou mohli. Kampak se to poděla štuďácká recese...

Měl jsem se doptat, jak si v životě vedla nejkrásnější holka jejich třídy. Že prý se stala kádrující školní inspektorkou. I mne zajímala, párkrát jsme spolu byli v biografu Sokolovna. Jenže ti, na které jsem se obrátil, mne

Zleva Michal Přibáň, Václav Křištof a Boris Mědílek. Redaktor, vydavatel a kmotr Bibliografie Josefa Škvoreckého.

poslali do háje. Ona dívka se účastnila jejich posledního setkání. Chorobná stařenka, ubohá a milá, všichni se pusinkovali.

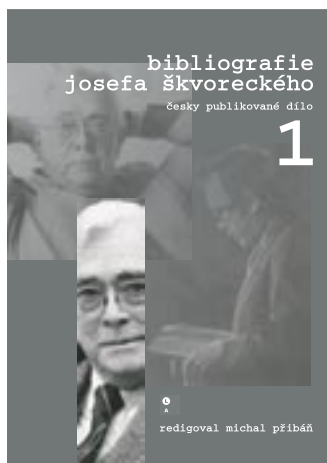
To jsem zvědav, jak si s tím Pepík poradil. Neboť je moc hodný, ublížit nechce. Avšak vystaven literární pravdě je zcela bezbranný. Kdesi se svěčuje, že v takovém okamžiku by prodal vlastní matku, a všichni přece víme, jak ji miloval.

Tohle tedy a mnohé další zaznamená až příští bibliografický svazek. Mne teď zajímá, jestli jsou v tom již vydaném svazku dvě položky, u kterých jsem stoval. Prvou je *Swing na malém městě*, sborníček o „významném amatérském swingbandu protektorátní éry“, jak zní podtitul. Úvodní stat' nazval Lubomír Dorůžka Ta kouzelná epidemie swingu. Král jazzu Emil Ludvík se tu vyznává ze své lásky k Náchodu. Jeden z příspěvků Škvoreckého je důvěrně konfesní. Druhý líčí, jak v *Příběhu inženýra lidských duší* naložil autor s dopisem Emila Viklického o smrti Pavla Bayerleho-Benna, a je ilustrací Škvoreckého metody *Dichtung und Wahrheit*. Jádrem sborníčku jsou ovšem vzpomínky členů orchestru. Tři z nich, Fondu-Vladimíra Šilhánka, Harýka-Jaroslava Celbu a Vladimíra Noska, si zde můžete na vlastní oči prohlédnout.

Ta druhá knížka, o jejíž existenci se Škvorecký s usilovností sobě vlastní a s nemalou pomocí Zdeninou postaral, je výbor z básní Libora Volného *Domov na dosah*. S Liborem se Pepík skamarádil, citují z průvodního slova, „nad verši psanými do školních sešitů, nad knihami poezie, které jsme si vyměňovali v tom krásném městě, při mladickém bloumání ulicemi a za nejasným cílem skrytým v budoucnosti. Nikdy jsme z toho města neodešli, já ani Libor, každý jiným způsobem“. Knížka je to hezká a laskavá, a navíc vyzdobená obrázky Jany Švábové. Rodačky náchodské – jak jinak.

Swing na malém městě a Volného *Domov na dosah* vyvěřely ze stejného, hlubokého a čirého zdroje: Josef Škvorecký miluje Náchod, vždy mu zůstal věrný a je to kamarád. Zbabělecká linie jeho tvorby je biblickým příběhem citově nejsilnější složky našich životů.

Obrovské dílo Josefa Škvoreckého a bezbřehá literatura o něm je nyní přehledně sepsána tímto a příštími svazky bibliografie Michala Příbáně a jeho spolupracovníků. Od jejího vydání už nám nehrozí, že bychom se v díle a životě Škvoreckého mohli ztratit.

MICHAL PŘIBÁŇ

Děkuji Borisovi Mědílkovi za možná až příliš vlídná slova, kterými tuto knížku přivítal, a chtěl bych jeho i Vás ujistit, že zásadní biografie manželů Škvoreckých do roku 2014 určitě vyjde, ale nenapišu ji já, nýbrž přítel Michal Schonberg, který na ní začal pracovat už před sedmi lety – jistě uznáte, že takový náskok dohnat nemohu.

Pokud jde o bibliografii Josefa Škvoreckého, dokončili jsme prozatím pouze tento první svazek. Projekt však bude pokračovat, a protože bych rád udržel ve hře všechny, kdo se podíleli na přípravě prvního svazku, budu nyní děkovat především jim.

Nejdřív Václavu Křištofovi, který to všechno vymyslel a financoval (s vítanou pomocí ministerstva kultury). Vašek Křištof není mezi mými přáteli jediný, kdo si vymýšlí megalomanské plány, ale je jediný, kdo je dokáže uskutečnit. Čehož důkazem je koneckonců i tato konference. Věřím, že i projekt bibliografie dopadne stejně úspěšně jako toto naše dnešní společenské i pracovní setkání.

Dále chci za spolehlivost a za dodržování domluvených termínů (jinak to v týmové práci nejde) poděkovat všem spoluautorům: zde nyní nepřítomným Karolu Bílkovi a Jiřímu Gruntorádovi, a přítomným Tomáši Kubíčkoví, Ondrovi Sládkovi, Iljovi Matoušovi, našemu předchůdci, který nám ochotně poskytl veškeré i dosud nepublikované výsledky své práce na bibliografii pana Škvoreckého.

Zvlášť poděkovat chci své ženě Aleně, což činím s jistými rozpaky, neboť kdykoliv čtu někde v předmluvě autorovo poděkování rodině, zdá se mi, že by si takové privátní věci měli vyřídit doma. Ale když jsem se teď ocitl v podobné situaci, vidím věci trochu jinak, protože Alena nejenže mi umožnila relativně soustředěnou práci autorskou i redakční, ale ještě k tomu sama autorsky přispěla jednou kapitolou, což si myslím zaslouží poděkování nejen v kruhu rodinném, ale i poděkování veřejné.

Františku Knoppovi, který byl mezi námi jediným renomovaným a zkušeným bibliografem, děkuji za to, že mi nenápadně vedl ruku a že mi rovněž velmi citlivě zabránil v uskutečnění několika ne právě chytrých nápadů.

Kateřině Bláhové děkuji za to, že ačkoli do projektu vstoupila až na poslední chvíli, a ještě ke všemu dostala na starost ne právě snadnou „slovenskou“ kapitolu, nakonec to byla především ona, kdo mi pomohl se závěrečnou, už dosti hektickou fází redakční práce, kdo mi pomohl se všemi rejstříky a s jinými podobně nevděčnými úkoly.

Pavlovi Janouškovi, řediteli Ústavu pro českou literaturu AV ČR, děkuji za to, že naši práci nejprve velkoryse toleroval, potom podporoval, potom této

knížce navrhl velmi hezkou obálku a nakonec ještě slíbil, že se postará i o obálky dalších dílů... Lze tedy věřit, že bude naši práci podporovat i nadále.

A nakonec bych rád poděkoval tomu, kdo se svým úžasným celoživotním dílem postaral o to, že jsme se s přáteli minulého půl druhého roku nad jeho bibliografií věru nenudili a ještě nějaký čas rozhodně nudit nebudeme. Především tedy děkuji, a myslím, že i Vaším jménem, panu Škvoreckému.

Na závěr jednu drobnou nepříjemnou poznámku. 1. září jsem se dozvěděl, že Ivo Železný vydá panu Škvoreckému k osmdesátinám hned tři nové svazky Spisů. O den dříve, tedy 31. srpna, jsem odevzdal hotovou sazbu do tiskárny. Knížka ještě zdaleka nebyla na světě, a já už jsem věděl, že až vyjde, nebude možná přímo zastaralá, ale rozhodně nebude úplně aktuální. S Václavem Křištofem jsme se proto dohodli, že bibliografii v nějaké vhodné úpravě zveřejníme i na internetu, ale z obchodních důvodů samozřejmě až poté, kdy se nám podaří prodat určitou část nákladu této knížky. Jistě chápete, co tím chci říct. Prostě bych Vás rád upozornil, že pokud chcete mít na internetu k dispozici stále aktualizovanou bibliografii Josefa Škvoreckého, musíte v hojném množství kupovat tuto zastaralou.

Děkuji za pochopení a za pozornost.

Luba Fraštická a Paul Wilson na výstavě Alias Errol v náhodském muzeu

ČESTNÝ TITUL PRO JOSEFA ŠKVORECKÉHO

Slavnostní večer druhého dne konference vyvrcholil udělením čestného titulu magistr umění, který jubilantovi předali představitelé Literární akademie. Akce se zúčastnili i rektori či prorektori patnácti českých vysokých škol. Laudatio přednesl prorektor LA prof. Petr Čornej, Josef Škvorecký svým poděkováním program večera uzavřel.

PETR ČORNEJ

Vážený Mistře, milý pane Škvorecký, vážené dámy a vážení pánové! Nikdy jsem ještě neměl čest proslovit laudatio, několik jsem jich pouze slyšel. Teprve nyní zjišťuji,

jak obtížná je to úloha v případě člověka, kterého všichni důvěrně známe díky jeho knihám, článkům, scénářům, překladům i rozhlasovým vystoupením, ať již jsme jej osobně potkávali či nikoliv. Josef Škvorecký se stal pojmem již nedlouho po dovršení Kristových let zásluhou románem *Zbabělci*, který znamená v české literatuře přelomové dílo, a to bez ohledu na kampaň rozpoutanou komunistickým režimem, zaskočeným více uvolněnou politickou atmosférou, v níž se kniha objevila, než jedním nadaným spisovatelem. Po *Zbabělcích* již česká literatura nemohla vyhlížet jako dříve už proto, že román vyslovil prožitek a zkušenost generace dospívající v období sklonku protektorátu z jiného úhlu pohledu než díla tehdy preferovaných autorů, omámených komunistickou vizí budoucnosti. Nikoliv náhodou se *Zbabělci* stali senzací právě v čase, kdy rozhlas vyčlenil větší prostor pro jazzovou hudbu a kdy začínala vznikat malá divadla jako *Semafor* a *Paravan*, s nimiž oslavence spojovaly přátelské i autorské svazky.

Ani další Škvoreckého práce nevycházela zrovna lehce, vzpomeňme tu kuloárovou politickou diskusi o vhodnosti publikovat *Legendu Emöke*, onu působivou konfrontaci novodobé světice s přízemností a utilitarismem jejích nápadníků. Ale potom již následovala hotová smrt', od roku 1964 do roku 1969 každoročně jedna až tři knihy, zahrnující široké žánrové spektrum od

esejů přes detektivky, povídkové soubory až k románům a novelám, mezi nimiž musím zmínit svůj oblíbený *Konec nylonového věku*. Autor, poučen postupy a jazykem moderní americké literatury, kterou zpřístupňoval jako překladatel i redaktor, v nich s kritickým nadhledem, ironií a laskavostí zachytil nejen touhu po lidské důstojnosti a svobodě v těžce zkoušeném českém prostoru, ale také nenávratně zmizelý, krutý i krásný a bezděčně i vědomě idealizovaný jinošský věk. Na pozadí smutné a ještě smutnější doby zní saxofon, vyslovující úzkosti i naděje duše, jež touží po lásce a volnosti, dívky jsou krásné, žádoucí a nedostupné, hvězdy filmového plátna pak okouzlují. Ostatně k filmu měl a má Škvorecký blízko(ve druhé polovině šedesátých let vznikají podle jeho próz a námětů televizní i filmové scénáře, z nichž připomeňme alespoň *Flirt se slečnou Stříbrnou*.

Potom jsme se my, kteří zůstali v Čechách a na Moravě, setkávali s Škvoreckého díly a činnostmi jinak: V podobě pokoutně šířených kopií dvou kapitol *Tankového praporu*, otiskovaných kdysi v časopisu Plamen, v podobě ohmataných knížek nakladatelství *Sixty-Eight Publishers*, jež založil spolu s manželkou Zdenou Salivarovou, i v podobě samizdatů, chvatně pročítaných během jedné jediné noci. Především díky Škvoreckým nikdy zcela nezmizela vazba mezi domácí a exilovou literární tvorbou. Ale o tom všem i o jeho dalším kanadském působení se tady v uplynulých dvou dnech mluvilo a nepochybně bude mluvit i nadále.

Ještě před konferencí jsem se zamýšlel, v čem tkví nesporný úspěch a přitažlivost Škvoreckého díla. Nevím, zda se mnou bude souhlasit jubilant, případně publikum v tomto sále. Domnívám se však, že Josef Škvorecký dokázal jako nikdo jiný propojit mikrokosmos provinčního českého města s pohnutými osudy a dějinnou zkušeností celé české společnosti, včetně její exilové složky, žijící už v jiném, globalizujícím se světě. Učinil tak civilně, s ironicky nastaveným zrcadlem, v němž ztrácí patetický rozměr protinacistický odboj, Pražské jaro se svými protagonisty, exulantské spolky i sám vypravěč, zato do popředí vystupuje individuální lidská zkušenost. Neokázalý a plachý Danny Smiřický, autorovo alter ego, se tak stává personifikací českého příběhu od soumraku první republiky až do sklonku 20. století. I proto zastínil v obecném povědomí kdysi slavné majitele náhodského panství, od nichž si vypůjčil jméno.

Dny kolem svátku knížete Václava mají v náhodských dějinách zvláštní kouzlo. V neděli 29. září 1437 obsadil město a hrad na dlouhý čas dobrodružný šlechtic Jan Kolda ze Žampachu, později oblíbená postava pokleslých romantických příběhů. V sobotu 27. září 1924 se v Náchodě narodil Josef

Škvorecký. Dnes, ve čtvrtek 23. září 2004, jsme tu svědky slavnostního aktu. Všichni víme, že Josef Škvorecký kdysi učil na školách v Broumově, Polici a Hořicích, jako pedagog vyučoval tvůrčí psaní a dějiny i teorii filmu na univerzitě v Torontu. Po listopadu 1989 zaštil svým jménem soukromé humanitní gymnázium v Praze a posléze též Literární akademii, soukromou vysokou školu, jejímž stěžejním studijním oborem je tvůrčí psaní. Je proto v logice věci, že se právě Literární akademie rozhodla udělit doktoru filozofie Josefu Škvoreckému u příležitosti osmdesátých narozenin jako výraz úcty k jeho celoživotnímu uměleckému a učitelskému působení i pevným morálním postojům čestný titul magistr umění.

JOSEF ŠKVORECKÝ

Paní rektorko, kolegyně a kolegové,
dámy a pánové,

pocta, které se mi dnes dostalo, není první čestná akademická hodnost, již mi udělila vysoká učiliště v České republice, v Kanadě a ve Spojených státech. Ale říkám vám upřímně, že ze všech, které vykazují ve svém *curriculu vitae*, mě tento titul těší nejvíc. Povím vám proč.

Odedávna jsem přesvědčen, že jeden z hlavních důvodů, proč se u nás zhroutil totalitní režim, bylo to, že *legálně* bylo možné dopracovat se úspěchu a s ním spojené zasloužené renumerace jen uměním – pokud byl člověk ochoten respektovat omezení,

kteřá starý režim umělcům ukládala, a pokud se umělci podařilo proklouznout bez nehody cenzurní sítí.

Lidé ovšem mají různé talenty, nejen umělecký. Jenomže těmi ostatními talenty – pokud člověk nebyl aktivním členem jediné povolené organizace – bylo možné dosáhnout ne snad úspěchu, ale alespoň vydělat slušné peníze pouze *nelegálně*. Obchodní talent šlo se značným ziskem uplatnit jenom na černém trhu, lékařský talent, když si doktor doplňoval příjem úplatky,

talent v některém ze žádaných řemesel, pokud se řemeslník nebál brát melouchy, a když se nebál, musel v pracovní době odpočívat, protože jakmile ve státním podniku padla, čekala ho perná práce.

Že jsem v tomhle podezření měl pravdu, ukázalo skutečně bouřlivé uplatnění těch jiných talentů, nejen těch uměleckých, po Sametové revoluci. Tehdy, jenom několik dní po umíráčku starého režimu vyzváněním klíči, dostal jsem zprávu z Prahy, kde mi člověk, jehož jsem neznal, oznámil, že spolu s kamarády založili Společnost Josefa Škvoreckého a že se v budoucnu hodlá pokusit založit soukromé gymnázium. Které, když to dovolím, ponese rovněž mé jméno. Autor té zprávy se jmenoval Václav Křištof.

A doslova než jsem se nadál, přišla žádost, abych Václavu Křištofovi souhlas s použitím svého jména pro nové gymnázium poslal písemně, ověřený notářem, neboť otevření školy je na spadnutí. Byl jsem tenkrát právě v Ottawě, kde jsem žádné notáře neznal, ale šlo vlastně jen o potvrzení autentičnosti podpisu, a to mi za pět dolarů vystavil nějaký notář vedle hotelu.

Netrvalo dlouho a gymnázium bylo v plném provozu. Při další návštěvě v Praze jsme se ženou navštívili a mluvili jsme se studenty. Asi po roce přijel do Toronta tehdejší ministr Zieleniec se skupinou filmařů z České televize. Kameraman té skupiny se mi pochlubil, že jeho dcera studuje na „mém“ gymnáziu. „No a jak se vám to gymnázium zdá?“ zeptal jsem se. „Je dobré?“ „Je výborné,“ pravil ten kameraman. „Holku nechali v pololetí propadnout z angličtiny a z češtiny.“ To mi potvrdilo, že ač jde o soukromý ústav, kde rodiče musí svým dětem platit školné, mohlo by být „moje“ gymnázium vysoce kvalitní.

Opět netrvalo dlouho a byla tu vyšší odborná škola tvůrčího psaní. A nakonec, podle starého úsloví *Finis coronat opus*, je tu Literární akademie, rovněž s mým jménem v adrese. Vysoká škola humanitního směru, v době, která podle klamného mínění mnohých přeje pouze přírodním vědám a technice.

Eva Pilarová a Jiří Suchý

Velký sál Městského divadla Josefa Čížka během slavnostního večera, jímž vyvrcholila mezinárodní konference o životě a díle Josefa Škvoreckého.

Spiritus agens tohoto pozoruhodného úspěchu byl člověk, obdařený talentem podnikatelským a organizátorským, Václav Křištof. Teprve demokracie mu umožnila ten talent pořádně rozvinout a on se s pohotovostí a odvahou chopil šance, jakou demokracie nabízí.

Takže opakují: *Finis coronat opus*. Přál bych si, aby republika měla co nejméně takových lidí, jako je ředitel téhle vysoké školy.

A proto mám z akademické hodnosti, kterou mi Literární akademie dnes udílí, radost větší než ze všech předchozích poct, kterých se mi dostalo.

Děkuji Václavu Křištofovi a všem jeho milým pomocníkům, Michalu Příbáňovi, Iljovi Matoušovi, Lubě Fraštacké a všem ostatním.

A vám, milí přátelé, kteří se zabýváte mými knihami a vážili jste cestu do mého rodného města z Prahy, z několika evropských zemí a dokonce až z Kanady, děkuji za váš zájem a za to, že jste tady.

NÁVRAT DO PORT ARTURU

Michal Příbáň

Když přijel roku 1990 Josef Škvorecký s manželkou Zdenou Salivarovou po letech exilu domů poprvé, čekaly ho na Ruzyni kromě přátel i televizní kamery a jazzová kapela, noviny o jeho příletu informovaly na prvních stranách a v rodném Náchodě mu udělili čestné občanství (tehdejší starosta Čermák mu druhou polovinu svého projevu zahrál stylově na saxofon). Zatím poslední návštěva, při které jeden z našich nejvěhlasnějších exulantů koncem září oslavil své osmdesáté narozeniny, byla té první překvapivě podobná. Jenom kapela na Ruzyni nehrála; duchovní otec legendárního tenorsaxofonisty Dannyho si ji musel přijet poslechnout do náchodské (neméně legendární) restaurace Port Artur. Do té, v níž Benno počátkem května 1945 prohlásil, že „revoluce se odkládá na neurčito“, a koncem listopadu 1958 tak zahájil Škvoreckého literární dráhu.

Škvorečtí zde více než čtyři roky nebyli a nad letošní cestou velmi váhali. Zdravotní komplikace a obavy z nich zdržovaly jejich rozhodnutí téměř do poslední chvíle, takže i Václav Krištof, výkonný ředitel Literární akademie, který se staral o program návštěvy, si mohl být až v neděli 19. září opravdu jist, že jeho úsilí (diplomacie střídaná nenápadným nátlakem) nepřišlo nazmar. Škvorečtí si přáli mít v programu hodně času na odpočinek a co nejvíce soukromí, ovšem původní iluzi, že by jejich přílet mohl zcela či téměř uniknout pozornosti médií, bylo nutno opustit již na letišti. V Mladé frontě Dnes oznámili Škvoreckého přílet dokonce s jednodenním předstihem a autora označili za „žijící legendu české literatury“. Kliše, řeknete si. Nicméně...

Nicméně se zdá, že podstatná část veřejnosti Josefa Škvoreckého vidí právě s touto nálepkou. *Zbabělci*, *Prima sezóna* či *Příběh inženýra lidských duší* jsou dnes už klasická díla české literatury, která autora nepochybně charakterizují. Málokdo nečetl „něco od Škvoreckého“, ale málokdo četl něco novějšího, nelegendárního. Což platí nejen o čtenářské obci (Škvorecký ovšem má své „věrné“, a nejen ve své generaci), ale možná i o odbornících,

Jiří Dědeček

kteří se sjeli do Náchoda, aby autorovy narozeniny oslavili svojí účastí na mezinárodní konferenci, věnované jeho životu a dílu. Samozřejmě bych si nedovolil podezírat desítky bohemistů z Čech, Spojených států, Kanady, Nizozemí, Švédska, Polska, Ruska, ba i z Gruzie, kteří na konferenci přijeli, že neznají *Nevysvětlitelný příběh* nebo *Pulchru*. Ale pouhý letmý pohled do programu konference prozrazuje, že předmětem i odborného zájmu zůstává zejména Dannyho penta, hexa, či již dokonce heptalogie. Přesto došlo i na *Scherzo capriccioso*, román, který má autor sám velmi rád a nerad se vyrovnává s jeho zdrženlivým domácím ohlasem, a došlo i na *Pulchru*, která měla téměř zdrcující

recenze, ale která možná nejprůzračněji dokládá autorův otevřený způsob hry se čtenářem: fotbalisté by nejspíš řekli *vabank*: buď, anebo. „Škvoreckologové“ a „škvoreckomilové“ (termíny Jiřího Trávnička) by se v soudu nad *Pulchrou* možná rozešli, na konferenci však naštěstí přijeli jedni i druzí.

Přinesla-li konference něco prospěšného literární vědě (či alespoň zmíněné „škvoreckologii“), to si jako její spolupořadatel nemohu troufnout posuzovat. Možná si ale mohu dovolit dodatečně přiznat, že o to ani tak moc nešlo. Původním záměrem pořadatelů bylo pozvat ve stejnou chvíli na jedno místo Škvoreckého přítele z různých dob a z různých světadílů, a také literární vědce a další odborné zájemce, kteří se Škvoreckého knížkami zabývají. Nakonec se někteří z nejvýznamnějších omluvili. Nepřijel Sam Solecki, profesor Torontské univerzity a autor vůbec první monografie věnované Škvoreckému dílu. Ale přijel z téže univerzity Michal Schonberg, autor příští monografie, už léta připravované. Nepřijela Markéta Goetz-Stankiewiczová, jejíž manžel se musel podrobit závažnému lékařskému zákroku, ale přijela Helena Kosková, jejíž knížku o Josefu Škvoreckém vydala letos na jaře Literární akademie. Přijela Luba Frastacky (doma ovšem můžeme říkat Frašťacká), která jako knihovnice Fisher Library pečuje o Škvoreckého osobní fond plný knih, korespondence a zejména rukopisů, včetně těch

nepublikovaných. Nepřijel Anthony Weller, jazzman a romanopisec, který alespoň poslal příspěvek, ale přijel – a zřejmě největší hvězdou konference se stal – Paul Wilson, překladatel, který anglicky mluvícím čtenářům zprostředkoval nejeden Škvoreckého román: na konferenci hovořil o své práci na překladu *Scherza*, jež anglicky vychází pod titulem *Dvořák in Love*. Hovořil téměř bezchybnou, přesto osobitě půvabnou češtinou, a byl jediný, komu předsedající zapomněla odebrat slovo po vymezených dvaceti minutách, neboť se sama zaposlouchala...

Mezi pozvanými byli i oba prezidenti. Václav Havel bohužel přijet nemohl (se Škvoreckými se setkal až dodatečně v Praze), zato Václav Klaus přijel ve středu 22. září již na dopolední zahájení. A mnoha z nás, kterým jeho veřejné politické vystupování obvykle příliš nevoní, poněkud zkomplikoval příští kritické soudy. Neboť ve svém vystoupení (ani o minutu delším, než jaké mělo být) vyjádřil to podstatné, kvůli čemu se konference vlastně konala: že totiž Josef Škvorecký není jen čteným, a proto významným spisovatelem, ale především významnou osobností našich moderních – tedy nejen literárních – dějin. Klausův projev byl nečekaně příjemným zážitkem, dokonce natolik příjemným, že se ani v intelektuálních či intelektuálských kuloárech neozývaly žádné předpokládatelné jízlivůstky, dokonce i literární kritik Burda z Tvaru si s panem prezidentem stiskl ruku...

Před zahájením konference mi připadalo zvláštní, že by se jí měl Josef Škvorecký aktivně zúčastnit. Báł jsem se, že účastníci nebudou zrovna nad-

Václav Krištof

šení tím, mají-li své kritické soudy konfrontovat s autorem přítomným v sále. Ale báł jsem se zbytečně. Autor to vyřešil rozumně – přítomen byl slavnostnímu zahájení, a to jen prvním třem referátům, a potom chodil výběrově na vystoupení svých přátel. V rozpacích nad tím nikdo být nemusel (a nemusí). Kontroverzních okamžiků se podle očekávání mnoho neurodilo. Bouřlivější diskusi vyvolal Tomáš Kubíček: jeho osobité hodnocení Škvoreckého role v literární publicistice padesátých a snad i šedesátých let se na první poslech neseťkalo s pochopením řečnickových kolegů,

literárních historiků. Diskusi vyvolal i Viktor Štáštka, uvažující o paralelních světech *Legenda Emöke*: jeho svrchovaně teoretický přístup narazil na přístup pamětnický, resp. na vzpomínku překladatelky a Škvoreckého dlouholeté přítelkyně Jarmily Emmerové, jinak též svědkyně inspirace uvedené novely, prvních úvah a vzniku prvních řádků. Takže jsme si mohli znovu uvědomit to úžasné kouzlo literatury, že totiž každý text vzniká vždy znovu každému novému čtenáři právě před jeho očima. *Legenda Emöke*, jejímuž vzniku byli kdysi přítomni Škvoreckého přátelé, zřejmě není táz, kterou čtou jeho o dvě generace mladší čtenáři počátkem jiného tisíciletí...

Zmínku si zaslouží i pořadatel celé akce, a to nejen ten hlavní. Celou akci si vymyslel před dvěma lety Václav Křištof, spolumajitel a výkonný ředitel Literární akademie, soukromé vysoké školy, která sice nese Škvoreckého slavné jméno, avšak svoji pozici v bohemistickém i obecně literárněvědném prostředí teprve nesehledá. Hodně papíru bylo popsáno o tom, jak je prý pošetilé učit tvůrčí psaní, z někdejších reportáží o prvních semestrech existence školy byla patrná určitá nedůvěra, odborníci se v anketách obvykle vyjadřovali typicky českým „ano, ale...“. Asi není snadné spojit vědu a byznys, zejména když onou vědou je věda literární a když studijním programům konkurují studijní programy veřejnoprávních vysokých škol, které

Michal Viewegh

jsou pro studenty ze zákona o padesát tisíc ročně levnější. Investovat do konference s nápadně nadstandardním servisem i doprovodným programem se Literární akademii určitě vyplatilo, i když nutno říci, že účast spolupořádajících Ústavu pro českou literaturu AV ČR, PEN klubu i náhodské radnice po odborné i ekonomické stránce rozhodně nebyla zanedbatelná.

Konference měla vyvrcholit společenským večerem, na který náhodskou veřejnost zvaly plakáty slibující účast Evy Pilarové a Jiřího Suchého, jako moderátor byl uveden Michal Viewegh, ohlášeny byly křtiny prvního svazku Škvoreckého nově připravené bibliografie a také udělení čestného titulu MGA Literární akademii.

Ve chvíli, kdy večer začínal, nebyli Eva Pilarová ani Jiří Suchý v sále ani na mobilu. Pocity pořadatelů jsou stěží popsatelné: akce se prozatím vydařila, ale pokažený závěrečný večer mohl obecně příznivé dojmy nenapravitelně smazat. Michal Viewegh s nečekanou odvahou publiku absencí hlavních hvězd večera zatajil: věřil, že přijedou. Nakonec oba skutečně vystoupí, takže diváci o nic nepřijdou, a moderátor Viewegh je nadto o jednu nervydrásající zkušenost bohatší. Večer vrcholí udílením v našich krajích neobvyklého čestného titulu magistr umění. Obřad nepostrádá obřadnost, patos chvíle však není ani umělý, ani nesnesitelný. Dlouhé taláry, příkré schody, ostře nasvícené jeviště, z něhož zřejmě vůbec není vidět do publika. A právě jmenovaný magistr umění přesvědčivě vysvětluje publiku, proč si tohoto titulu váží neméně než těch, které kdy dostal na světových univerzitách. Ten nejnovější (byť pouze magisterský) je totiž ze *soukromé* české vysoké školy: jiný takový Josef Škvorecký ve sbírce nemá...

Nedaleko od Městského divadla Josefa Čížka, kde se celá akce konala, měli škvoreckologové i škvoreckomilové další možnost odborných či literárních rozkoší. Torontská Fisher Library spolu s Literární akademií připravily v náchodském muzeu (za účasti jeho pracovníků) výstavu nazvanou *Alias Errol*, která představila méně známé stránky Mistrova života a díla. K vidění byly některé Škvoreckého juvenilní rukopisy, zahraniční vydání jeho děl, ukázky z korespondence, vystaveny byly i dokumenty o tom, jak se v sedmdesátých letech státní banka „snažila“ vyplatit Škvoreckému honoráře a odstoupné za knížky, které byly roku 1970 vyřazeny z edičních plánů. Po celých pět let bylo pro autora v bance deponováno více než 12 000 Kčs – a on si pro ně nepřijel... K vidění byla i kopie dopisu z Městské vojenské správy v Praze, která se v roce 1970 dozvěděla, že se autor zdržuje bez povolení v cizině a žádala Svaz spisovatelů (ještě ten Seifertův) o potvrzení této informace. Dostalo se jí odpovědi, že Mistrův pobyt je prozatím legální – v trvalejší platnost tohoto výroku však ani pisatel odpovědi Petr Pujman nejspíš nevěřil.

Jakýmsi „bonusem“ *dvoudenní* konference bylo *třetí* dopoledne, tedy pátek 24. září, kdy se zvláště zahraniční účastníci vypravili po kosteleckých stopách Dannyho Smiřického. Akce, kterou připravila ředitelka náchodského okresního archivu Lydia Baštecká, bývá sice obvykle určena školní mládeži, ale tentokrát se i seriózní badatelé přinejmenším středního věku rádi podívali do míst, kde bydlela Irena, kde Marie, kde stávaly lázně, v nichž se Rosťa Pitterman propadl za Marií do vany... Jako by ona neproniknutelná hranice mezi světem reálným a fiktivním náhle ani neexistovala. Pak se

účastníci přiblížili na dohled hospodě zvané Port Artur, z právě zaparkovaného auta vystoupil bělovlasý Danny Smiřický, z oken hospody se ozval jazz, na který stačila skvělá tříčlenná studentská kapela (ale z Ústí nad Orlicí, to jediné nebylo stylové), a když vešli dovnitř, čekali na ně kromě Danneho s manželkou i Fonda a Rošťa Pitterman (vystupující zde ovšem pod pseudonymy Vladimír Šilhánek a Bohumír Španiel). V té chvíli už málokdo věděl, zda přijel do Náchoda na konferenci, nebo jestli se stal bezděčným hrdinou *Zbabělců* po šedesáti letech.

Návštěva manželů Škvoreckých pokračovala v Myšlině, kde se k výše uvedeným „zbabělcům“ přidal ještě Harýk (Jaroslav Celba) a několik dalších obyvatel protektorátního Kostelce (mj. bibliograf Boris Mědílek), a potom samozřejmě v Praze. Přes původní záměr pořadatelů respektovat autorův pokročilý věk a uchránit ho před pozorností zvědavců i médií byl původně velmi volný program manželské dvojice zaplňován narychlo domlouvanými schůzkami. Z těch, kterých se mohli zájemci zúčastnit alespoň dodatečně, stačí uvést natáčení televizních pořadů *Na plovárně* a *Krásný ztráty*. Vůbec poprvé se manželé Škvorečtí vypravili do knihovny samizdatové a exilové literatury Libri prohibiti, která sídlí v Praze na Senovážném náměstí. Jak na místě zjistili, fond 68 Publishers nebylo třeba doplňovat, je zde kompletní. Nedošlo na předpokládané návštěvy divadel (i když se nakonec podařilo vypátrat, že Semafor právě hraje v Nostickém paláci). Nedošlo na spoustu dalších nabízejících se akcí, přestože si Škvorečtí pobyt o čtyři dny prodloužili. Díky této změně však mohl Josef Škvorecký osobně převzít půl Ceny Jaroslava Seiferta, kterou mu udělila Nadace Charty 77 a o kterou se rozdělil s Viktorem Fischlem.

Namísto tečky jeden nestoudně odposlechnutý hovor. V kavárně hotelu Beránek sedí několik návštěvníků zřejmě již důchodového věku. Z řeči vyplývá, že leccos zažili, viděli kus světa, občas museli odněkud někam uprchnout, občas jim režim poněkud ohnul záda. Jejich dvacáté století je prostě poznamenalo mnoha myslitelnými i nemyslitelnými způsoby. Sedí a debatují. Skeptikové mezi nimi tvrdí, že *doba udělala Škvoreckého*. Nebýt komunistů, patřil by možná k lepšímu literárnímu průměru – to oni z něho nechtěně udělali osobnost. Ti druzí tvrdí, že *Škvorecký udělal dobu*. Jaký by byl konec padesátých let bez *Zbabělců*? Jaká by byla šedesátá bez Sedmiramenného svícnu, bez Hořkýho světa, bez Lvíčete? Jaká by byla normalizace bez těch několika knížek ze Sixty-Eight Publishers, ke kterým se nám tehdy podařilo šťastně dostat?

Nezůstal jsem do konce, tak nevím, k čemu dospěli.

NATOČTE O NĚM DOKUMENT!

Jarmila Emmerová

V pondělí 27. září bude Josefu Škvoreckému 80 let. Když se v roce 1924 narodil, byl to šťastný den nejen pro jeho rodiče, ale i pro českou literaturu. Přišel na svět umělec předurčený k tomu, aby vypsál „co vytrpěli, co milovali, o čem snili jeho druhové“. Ta slova Romaina Rollanda stojí v mottu k románu Zbabělci. Škvorecký je osobitě naplnil způsobem, jak se to podaří jen málokomu. Stal se moderním kronikářem života na malém městě za Druhé světové války, mistrem líčení pitoreskní existence tankového praporu i poměrů v redakcích socialistických vydavatelství, shovívavě pobaveným pozorovatelem hrátek lidí privátých do emigrace větrem osudu a mnoha a mnoha dalších děl včetně detektivek psaných výslovně pro pobavení čtenářů.

Hodnocení jeho tvorby mi nepřísluší, nejsem bohemistka, ale chtěla bych připomenout – budou-li po desetiletích literáti, historici a sociologové hledat prameny k zodpovězení otázky, jaká byla Škvoreckého generace a její doba, najdou v jeho díle autentickou odpověď. Má mnoho podob a jeden vzácný společný jmenovatel: morální nezlomnost s úctou k životu.

Škoda, že o Škvoreckém nebyl dosud natočen zásadní dokument. Dojde-li k tomu někdy, ráda bych pro scénář navrhla ke zpracování několik méně známých námětů. Například začátek redakční kariéry. Je známo, že Josef Škvorecký vystudoval angličtinu a filozofii na Filozofické fakultě Karlovy univerzity, nastoupil do zaměstnání jako středoškolský profesor a teprve po prezenční vojenské službě se rozhodl pracovně přiblížit k literatuře. Ten okamžik je pro mě nezapomenutelný: na Národní třídě č. 36 tehdy sídlilo Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění a ve 4. patře v posledních dveřích fronty do ulice byla část anglo-germánské redakce. Ty dveře jedno dopoledne v lednu 1954 kdosi otevřel a v jejich rámu zůstal stát voják československé lidové armády. Tankista. Postrojen byl podle tehdejších zvyklostí: těžká černá bagančata, neforemná uniforma, zřejmě po původním majiteli o kousek vyšším. Dojem narušovaly brýle intelektuála. Vidím ho mezi těmi dveřmi dodnes a dodnes lituji, že tam tehdy nebyl častý host redakce malíř

František Tichý. Jeho skizza tohoto válečníka na obálce Tankového praporu by určitě dobyla svět.

V místnosti byl náhodou vedoucí oddělení, a když po úvodním dotazu, co si v nakladatelství soudruh rotný přeje, vyšlo najevo, že si v nakladatelství přeje pracovat, dostal kontrolní otázku, které autory by chtěl k vydání prosazovat. Po ideologicky zcela chybné odpovědi: „Hemingwaye a Faulknera,“ se zdálo, že bude muset u tankistů zůstat, ale když později připustil, že zná i Howarda Fasta /to ještě nebyl renegát/ a slyšel o pokrokovém časopisu Masses and Mainstream, byl přijat. Bdělosti a ostražitosti bylo učiněno zadost a vedení nakladatelství mělo dostatek jasnozřivosti, aby neodmítlo uchazeče odborně na výši a s vlastním názorem.

Když tankista oblékl civil, stal se redaktorem, od počátku výjimečným svými znalostmi, všeobecným rozhledem, čtenářskou náruživostí /ty stohy brilantních posudků, co napsal!/. Šarží byl ovšem řadový pěšák, takže na něho padly i úkoly dnes těžko uvěřitelné. Když se v padesátých letech vyměnilo v SSSR politické vedení a v nemilost upadl Berija, budoucí světový prozaik dostal redisové pero a tuš a v celém nákladu publikace, kde byl Berija zmíněn v jakési poznámce pod čarou, jeho jméno škrtil, aby z pohledu na ně neutrpěl čtenář politickou újmu.

O vlastní tvorbě se nezmiňoval vůbec, v nakladatelství snad jen jednotlivcům dal přečíst na prastarém stroji naklepanou povídku. Prosazovat

S Paulem Wilsonem na výstavě Alias Errol

se začal překlady, bez smlouvy přeložené povídky nabízel časopisům. Bez smlouvy jsme také společně přeložili Bradburyho vizionářské dílo *451° Fahrenheit* a nabízeli je ode dveří ke dveřím, dost dlouho marně. Ten překlad měl vůbec zajímavou historii. V tuším režimu padesátých let nebylo možné objednat si ze zahraničí moderní slovníky, natož v Praze sehnat domorodého mluvčího a neznámé výrazy u něho ověřit. Nakonec jsme v orchestru FOK našli basistu ze Spojených států a s jeho pomocí řešili realie v Bradburyho textu. Přesto se nulová možnost dvou vystudovaných anglistů vyrazit na zkušenou do anglosaského světa projevila chybou hned na první straně. „Marshmallow“ jsme nesprávně přeložili jako ibišek, neměli jsme tušení, že to jsou bonbony, které dnes i u nás prodává každá větší samoobsluha. Seznámení s americkým basistou přispělo k Škvoreckého spoluúčasti na jazzovému pásmu ve Slovanském domě. Ve skromných podmínkách a na poloprofesionální úrovni dotahované nadšením účinkujících i publika byl tenhle pořad první pražskou manifestací jeho lásky k džezu.

Od rutinní práce knižního redaktora se Škvorecký odpoutal po založení časopisu „Světová literatura“. Jako zástupce šéfredaktora se posunul k tomu, oč mu šlo především – neztratit kontakt s kulturním vývojem za hranicemi našeho ideologickými měřítky kontrolovaného státu. V obtížných podmínkách sháněl zajímavosti a novinky světové literatury, psal doslovy, komentáře, překládal, získával vzdělané a zapálené spolupracovníky, nejen z Prahy.

Z Národní č. 36 se přestěhoval se *Světovkou* v téže ulici do zadního traktu dnes už zbořené budovy vedle barokního domu, u něhož dnes 17. listopadu hoří svíčky připomínající události roku 1989. Tam pracoval, když mu roku 1958 konečně vyšel první román napsaný před deseti lety. Tam ho zastihla zdrcující kritika Zbabělců i hodnocení, že je „kotě napadené prašivinou,“ které by se mělo zanést k zvěrolékaři. Odbojný smutek autora se v té miniaturní pracovně zhmotnil a celou ji vyplnil. Následoval rychlý pád, ztráta místa v časopisu a dosti Škvoreckého! Doslova. Tiskovému dohledu se zdálo nebezpečné, aby se jeho jméno objevilo třeba jen v tiráži, a tak musel pro svoji práci hledat „pokryvače“. Se jménem Jana Zábrany vyšly pak v šedesátých letech detektivky, na nichž pracovali různou měrou oba společně, i skvělý Škvoreckého překlad Millerova *Prezydenta krokodýlů*.

Světlo světa nikdy nespatrił další tehdejší Škvoreckého nápad – učebnice angličtiny formou detektivky. Dohodli jsme se, že na ní budeme pracovat společně, dokonce už jsme na knihu získali nakladatelskou smlouvu. Škvorecký měl psát příběh, já k němu přizpůsobovat gramatický výklad a cvičení. Začínalo to slibně: „This is a body. The body is on the floor.“, „This is

a body. This is a knife. The knife is in the body. It is murder.“/ Daleko jsme s tím nepokročili, ne vlastní vinou.

V úspěšný konec uvolňování ideologického tlaku a Pražského jara Josef Škvorecký nevěřil. Pamatuji se na velmi vzrušenou debatu u Škvoreckých několik dní před 21. srpnem 68, kdy všichni přítomní tvrdili, že Rusové si invazi nemohou dovolit, on jediný svým nehlukným způsobem pořád opakoval, že přijdou. Přišli, Zdena a Josef Škvorečtí odešli a co bylo dál, je všeobecně známo: nakladatelství 68 PUBLISHERS dotované zpočátku platem univerzitního učitele, třicet let udržování kontinuity svobodného vydávání, desítky původních děl i překladů a tvorba vlastní.

Méně už je známo, za jakou to bylo cenu a jaké vyčerpávající osobní nasazení do toho vložila Zdena Škvorecká, přesto během normalizačních let proskakovaly zprávy zcela opačné a senzacechtivé kanály je šířily s potěšením: Škvorecký se topí v penězích, Škvorecký se rozvedl, ba dokonce Škvorecký umřel. Zlá slina vždycky zanechává skvrny, takže by dokumentární kamera měla zaznamenat, jak se začínalo v obývacím pokoji jednoho kanadského věžáku, pokračovalo v budově, kde byl nákladní výtah a vyráběly se žárovky a makarony, a teprve poslední adresa byla důstojná až na to, že pod podlahou terasy měli doupě mývalové.

Mohla by také zabrat domek, kde majitelé nakladatelství bydleli a dosud bydlí. Úmyslně říkám domek, původně dělnický, s několika schůdky ke vchodu, nepatrnou přední a protáhlou zadní zahrádkou, dvěma místnostmi v přízemí, jednou v patře, bez garáže, s překrytou verandou upravenou na pracovnu. Dnes je to, pravda, čtvrť rezidenční, ale neokázalá, mile starosvětská, odpovídající prostému celoživotnímu stylu manželů Škvoreckých. A ty peníze na utopení? Ty měli přinést a nepřinesli lidé, kteří si od Josefa v tuzemsku i v cizině půjčovali na věčnou oplátku, objednávali si knihy a pozapomněli za ně zaplatit, nabízeli pomoc a ve skutečnosti mu od leccého odpomohli, zkrátka jak už to na světě chodí. Velkorysost Škvoreckého vůči nim je obdivuhodná.

Smutnější by byla zmínka o neuvěřitelných žádostech zařadit to či ono, zaplatit stipendium nebo dokonce vyreklamovat osoby ze socialistického Československa. Josef Škvorecký s plným pochopením a z dobroty srdce pomáhal každému, jak mohl, a jestliže si pak vysloužil kritiku za to, že on, osoba na indexu, nezajistil někomu v sedmdesátých letech odchod do ciziny, je to důkaz, jak dobrým lidem svět oplácí.

V dokumentu by neměla chybět ani nešťastná hysterie rozpoutaná kolem Škvoreckého překladu *Prezidenta krokadýlů*, který vyšel pod jménem „po-

krývače“ Jana Zábrany, a po roce 1989 byl nezúčastněnými stranami vyvolán o autorství spor. Ten nejuvstížněji shrnuje sarkastická definice historie z pera George Santayany: „Snůška lží o událostech, které se nestaly, vyprávěná lidmi, kteří u nich nebyli.“ Nemohu zapomenout na telefon z Floridy na Šumavu, v němž se ozval ne rozlícený, ale přesmutný hlas: „Tak já prý jsem Honzovi Zábranovi ukradl překlad.“ Žádné ataky a pomlouvání, jen zděšení nad tím, že jemu, který celým svým dosavadním životem ctí mravní hodnoty, někdo podsouvá krádež 150 stránek překladu zemřelému příteli. Mihne se mi u toho i scéna v redakci Literárních novin, kde jsem se marně pokoušela uplatnit stanovisko já, která o pravém autorství vím: byla jsem u toho, když Škvorecký Millerovu knihu překládal.

A ještě jednu věc bych ráda připomněla, naléhavě a nejen pro filmový scénář – aby se při hodnocení Škvoreckého díla nikdy nezapomněla vyzdvihnout i osobnost autora, člověka s upřímným srdcem, s porozuměním pro lidské slabosti, nešetřícího pomocí profesní i materiální, člověka vzácného a dobrého.

Ať je nám ještě dlouho zdrav!

V upravené verzi publikováno v Lidových novinách

ZBABĚLCI

Pavel Kohout

Když neznámý mladý autor z Náchoda vtrhl s výše jmenovaným titulem do literárního rybníka spravovaného komunisty, byl chápán jako dravec ohrožující hejno chovných kaprů. Obrana tehdejšího spisovatelského i kritického regimentu se proto zpočátku podobala zběsilému lovu kapitána Achaba štvoucího Bílou velrybu.

Jenže Generalissimus vládnoucí dosud vedle Gulagů i jazykovědě vyletěl do vzduchu dokonce už před svým pomníkem na Letné, a básníkům, pokud nebyli cynici, pršely z očí šupiny mámení, takže byli postupně s to rozeznat v nečekaném vetřelci posla dobrých zpráv.

Když se bývalí hlídači sádek ještě jednou vrátili v srpnových tancích, na druhý výlov nečekal a uplaval se ženou za Velikou louží, kde v Torontu zbudovali jednu z líhní české literatury – Publishers 68. Pár se pak s dvojicí

Adolf Müller – Bedřich Utitz v Kolíně nad Rýnem nejvíc postaral o to, aby knihy Vaculíkovy Edice Petlice i všech jejích odnoží, rozmnožované dosud výhradně na psacích strojích, opět zavoněly tiskařskou černí.

Patřilo k euforii doby „po klíčích“, že Josef Škvorecký dostal řád udělovaný statečným válečníkům. Jeho jméno pak dokonce už zaživa ozdobilo různé instituce, jak bývalo zvykem v dobách kultu osobnosti – s tím rozdílem, že skutečné osobnosti patřilo. Zaštituje především školy, kde se vyučuje tvůrčímu psaní. Nevěřím osobně, že by právě dobrý autor mohl poradit začínajícímu něco jiného, než jak by jeho text napsal on sám. Ale věřím, že už samo jméno patrona inspiruje aspiranty k psaní, které neslouží ničemu jinému nežli svobodnému životu.

Mne spojuje s autorem Škvoreckým nejvíc, že jsem se stal jeho literární postavou. Jakožto poručík Vrchcoláb vzbuzuji smích v Tankovém praporu. Pozdějšímu Vrchcolábu je však vystaveno jisté vysvědčení zachovalosti v Miráklu. Pointou našich vztahů se stalo vydání dvou mých románů v Torontu.

Také Josef Škvorecký se vyvinul v muže konsensu, bez něhož by nebylo v rozvrácené společnosti Charty 77 a v roztříštěném exilu spojení všech, kteří přijali za společný jmenovatel zápas o návrat vlasti ke svobodě. Proto se mohli v americké Philadelphii sejít a rozumět si jeden Kanadčan, jeden Američan, jeden Francouz a jeden Rakušan. Jmenovali se Škvorecký, Lustig, Kundera a Kohout.

A že Čechám hvězdy zas jednou po dlouhé době přály, dočkala se čtveřice s celou českou společností happyendu. Jeho výrazem je gratulace ke Škvoreckého osmdesátinám právě Vrchcolábem a právě v tomto listě!

Právo 25. 9. 2004

ZATRACENĚ BLBÝ POČASÍ

Pavel Šrut

Ač nepovolán, hledám osobní vzpomínku. Měl jsem předat Josefu Škvoreckému spoustu vzkazů od jeho přátel a od sebe deskový komplet nových nahrávek staré české hudby, ale zapomněl jsem, že byrokracie i svobodným světem vládne. Před sedmnácti roky jsem se totiž zázračně dostal na několikaleté stipendium do USA a Kanada, kde v Torontu J. Š. žil, přednášel,

psal a se svou ženou vedl nakladatelství 68 Publishers, byla z Oregonu (letadlem) „za rohem“. Myslel jsem si: K čemu ve svobodné zemi vízum? Mýlil jsem se. Americký šiml si postavil hlavu, a že zeď československého velvyslanectví ve Washingtonu hlavou neprorazím, jsem dobře věděl. A tak jsem vzkazy přednesl jen po telefonu, desky poslal poštou a vrátil se do Prahy ke Zbabělcům, k Sedmiramennému svícnu, k Hořkému světu, k exilovému Miráklu a k Inženýru lidských duší.

To osobní, co v literatuře pořád hledám, nacházel jsem zase jen v románech a povídkách a v jeho hlase podbarveném rušičkou na Hlasu Ameriky. Bylo nás takových desetitisíce. V denících Jana Zábrany nikdy nechybí zápis o knize nebo úvaze, kterou jeho životní přítel a spoluautor přednesl ve „Voicu“, někdy s poznámkou: mimořádně dobře dnes bylo slyšet.

Budiž tedy ta vzpomínka povoláná a přivoláná ze Zábranova Celého života (je z roku 1956). Byli jsme se Škvoreckým na Zimním stadionu, nevím už na čem, snad to bylo mistrovství Evropy v boxu; šli jsme po mostě směrem k Poříčí, foukal vítr a mžilo, před kavárnou Opera jsme si koupili noviny, kde byl titulek o tom, že rozprášení kontrarevolucionáři z Budapešti prchají k rakouským hranicím. „Na ten útěk k hranicím mají ti rozprášení kontrarevolucionáři sakra blbý počasí,“ řekl jsem cynicky, abych se nerozbrečel. „To jo. To maj. Zatraceně blbý počasí,“ řekl Škvorecký a v očích mu stály slzy. Slyšíte tu dikci Dannyho Smiřického a tón dobře známý z románu Zbabělci, který vtrhl do poklidné české prózy o dva roky později, v roce 1958?

„Zatraceně blbý počasí“ s krátkou přerývkou naivního Pražského jara trvalo celé další dvacetiletí, o poněkud „blbě náladě“ potom nemluvě. Teď je Škvoreckému osmdesát a novináři před jeho jméno vsunují přízvisko „legenda“. Mimochodem: za pár dnů budou totéž prázdné slovo vkládat před jméno Graham Greene. Tenhle anglický spisovatel znamenal pro Škvoreckého hodně – a 2. října by se dožil rovné stovky.

G. G. ve svých kusých memoárech Kus života napsal něco, co platí i pro J. Š.: „Za život jsem strávil se smyšlenými postavami téměř tolik času jako se skutečnými lidmi...“

Tak to u skutečných romanopisců chodí.

Právo 23. 9. 2004

SETKÁNÍ S JOSEFEM ŠKVORECKÝM

Michaela Swinkels-Nováková(-Kristensonová)

S Josefem Škvoreckým jsem se seznámila na brigádě v Aši. Byl červenec roku 1963, slunce pánilo a my jsme stavěli panáky na poli, hlídání pohraničnický se samopaly na ramenou a velikými vlačáky, v tzv. zakázaném pásmu, tedy už za elektrickými dráty a kousek od hraničních patníků s tehdejší NSR. „My“ znamená čerstvě přijatí posluchači Filosofické fakulty UK a brigáda byla povinná, oznámená jako seznamovací. A tak jsme se seznamovali. Povídalo se o kultuře, literatuře a padlo i jméno Josef Škvorecký. To mi evokovalo jakýsi literárně-politický průšvih, ale teprve na tom poli jsem se dozvěděla od informovanějších budoucích kolegů, co se vlastně stalo. *Zbabělce* mi pak někdo půjčil, a jakmile jsem začala číst, věděla jsem, že už to bude na celý život. Od prvních stránek tenhle spisovatel naprosto rezonoval s mými pocity podobně jako Hemingway, a při četbě *Zbabělců* jsem cítila to, co jsem prožívala při čtení *Sbohem armádo*, i když se psalo o něčem jiném, v jiné zemi a jiné době, a přesto stejně. Takové knihy se nedají odložit, čtou se napřed překotně, a pak znovu a znovu a znovu.

V roce 1968 se mi splnil sen: psala jsem diplomku o Škvoreckém, jejíž součástí bylo právě srovnání *Zbabělců* a *Sbohem armádo*. Jenže kruh se neuzavřel, tehdy naše dlouholeté přátelství teprve začalo.

Swing Sextet na slavnostním večeru 23. září.

Před prvním setkáním jsem měla obrovskou trému. Pilně jsem si připravila řadu (podle mě velmi relevantních) otázek, koupila jsem kytičku sněženek (bylo to právě na Josefa), a vydala se do Břevnova. Brzy jsem pochopila, že nemá smysl dělat si nějaké poznámky, protože Josef Škvorecký vůbec nehodlal mluvit o svých knížkách a já jsem se ho neodvažovala přerušovat tím, že bych mu kladla nějaké svoje (teď už dost nezávažné) dotazy. Protože to, co vyprávěl, nemělo sice s mou diplomkou mnoho společného, ale přispělo k mému poznání jeho vidění světa víc než nějaké moje konkrétní dotazy týkající se vlivu americké literatury na jeho tvorbu. Vyprávěl mi (i při dalších setkáních) o dlouhé a tragické historii Židů, o Cikánech a jejich kočovném potvrzování vlastní identity, o anglo/americké literatuře a jejích tvůrcích... Ale nikdy nevyprávěl o sobě. I když jsme se později už lépe znali, nevyprávěl mi nikdy nic o sobě jako o spisovateli, o svých tvůrčích záměrech, o hledání odpovědi na otázky života, nikdy ani náznakem nedal najevo, že snad nějaké odpovědi našel. O tom hledání je však všechno v jeho knihách.

***

V roce 1974 jsme letěli s mým holandským manželem Petrem na dovolenou do USA a Kanady. Tehdy jsem se poprvé setkala také se Zdenou, která pro nás s Josefem přijela v Torontu na letiště (Josef, jak známo, auta neřídí, říkává, že mu úplně stačilo, když řídil na vojně tank) „... *je tma a rush hour, řeka krve jsou zadní světla karavany přede mnou, řeka zlata jsou přitlumené reflektory vozů plazících se z Toronta do městeček podél břehů jezera...*“ (schválně: víte, odkud cituji?), jeli jsme do Sackville Street v Cabbage Town. Tichá ulice, v řadě těsně vedle sebe postavené světlé domy, po čtyřech schodech k domovním dveřím, které vedou rovnou do obývacího a za kuchyní zahrádka velikosti dvou pinpongových stolů. Barbecue na malém roštu hibachi, komáři udržovaní v bezpečné vzdálenosti malými pochodněmi a hojnými sprayi. Po záclonách šplhaly kočky, které se také libovolně procházely po stole a nerušilo je, že večeříme nebo snídáme. Veselé červené auto duster z druhé ruky, kterým Zdena, v tričku a džínách, polodlouhé vlasy do gumičky, vozila z nakladatelství balíky knih k odeslání, kancelář s nejnutnějším vybavením, ale bez personálu, a všude knížky, knížky a knížky. Co knížka, to spisovatelský osud. A Josef nás vzal na universitu, kde přednášel. Po červených cihlových zdech budov se vinulo psí víno, v jehož barvách zatím převládala zelená a žlutavá (bylo léto), trávníky a veliký otevřený kanadský prostor, ve kterém se tak lehce dýchá (když to vlhkost vzduchu dovolí).

***

Od našeho posledního setkání uplynulo 30 let, když se v Náchodě ve dnech 22.–24. 9. 2004 konala mezinárodní konference u příležitosti Josefových 80. narozenin.

Na dopolední přednášky ve čtvrtek jsem se dostavila poněkud opožděně, ale včas na to, abych stihla referát Švéda Martina Kristensona. *Mého manžela, se kterým jsem se ten den měla setkat poprvé v životě*, díky čaroději a strůjci hříček Josefu Škvoreckému. Předchozí referát jsem poslouchala poněkud roztržitě. Rozhlížela jsem se po přítomných mužích (v první řadě seděl Josef Škvorecký). Který z nich je můj manžel? Uhodla jsem, ale spíše kvůli tomu, že ani on referát neposlouchal soustředěně – rozhlížel se pro změnu po přítomných ženách.

Pak se odebral ke katedře a začal přednášet. Věděla jsem o čem to bude, protože mi referát poslal před tím e-mailem. Vyprávěl o svém setkání s Josefem Škvoreckým prostřednictvím jeho knih a společné lásky k jazzu (a ke švédské zpěvačce Alici Babs a filmu *Swing it, Magistern!*), jak ho zasáhla Prima sezóna, když sám byl v milostném trable, a od té doby pak četl vše, co od Josefa Škvoreckého vyšlo švédsky a anglicky.

Potom přišla ta pasáž, na kterou jsem čekala.

Teď si ale dovolím malou odbočku.

V roce 1998 vyšel v Praze *Nevysvětlitelný příběh aneb Vyprávění Questa Firma Sicula*. Nejde v něm, jako v mnoha jiných dílech Josefa Škvoreckého, o události a reminiscence našeho věku, ale o příběh pradávný, týkající se vypovězení Publia Ovidia Nasona do vyhnanství v Tomidě na Černém moři, a to na pozadí nejrůznějších hříček založených na dílech E. A. Poa, J. Verna, W. Shakespeara, H. P. Lovecrafta atd., a různých mystifikací. Ve vyprávění propojeném s naší dobou se vyskytují tedy nejen osoby fiktivní, ale i osoby reálné. Takže když jsem na straně 131 narazila na jméno Michaela Swinkelsová a o několik řádek dále Michaela Swinkelsová-Kristensonová, málem jsem spadla ze židle. A totéž se stalo o pár tisíc kilometrů severovýchodněji Martinu Kristensonovi.

Když se Martin Kristenson dostal ve svém referátu k této pasáži, rozhlédl se po sále a pravil: „*Předpokládám, že moje manželka je zde přítomná...*“ Takže jsem vstala a „*padli jsme si do náruče*“... Josefa Škvoreckého to viditelně potěšilo.

***

A na závěr úryvek z dopisu, který mi Jofef Škvorecký napsal **1. 5. 1975** a který zůstává v odrazu jeho tvorby stále aktuální.

„...což mi připomíná výrok Tvého známého o tom, že spisovatel když emigruje, neví o čem psát a furt se babrá ve svých starých tématech. Kdo se

tím trošku zabýval – myslím dějinami – tak ví, že právě ti nejlepší spisovatelé – a vůbec umělci všech odvětví – se celý život babrají ve svých starých tématech. Pouze druhořadí umělci zpracovávají pestré a různé látky. Umění, jak Ty dobře víš, není totiž záležitostí zpracování námětů, jak se domnívá Strana, Znormalizovaný svaz a Tvůj známý, ale celoživotní výpovědí – neustále opakovaného pokusu popsat svůj životní pocit, svoje vidění světa a života. To zaprvé. Dále z dějin literatury je znám často pozorovaný jev, že spisovatelé na sklonku středního věku se vracejí ke svému mládí, nebo dokonce dětství. A dále konečně existuje velká řada spisovatelů-emigrantů, kteří se sice stále babrali ve svých starých tématech, nicméně vybabrali je tak, že se stali světoznámými. Konec konců, nežil nějaký Turgenjev hodně dlouho v Paříži, kde rovněž dlouho žil Někjaký Henry Miller a Hemingway a dlouhá řada dalších. A ti všichni samozřejmě nikdy nenapsali nic o Paříži, jak to o ní napsal Balzac nebo Flaubert, ale zato v Paříži napsali o Americe a o Rusku majstrštyky. Pokud psali o Paříži, bylo to zas a vždy z pohledu cizince a právě proto to bylo báječné – přenesli si prostě do Paříže svou Ameriku...“

Psáno pro Český dialog

S Jiřím Gruntorádem v pražské knihovně Libri prohibiti.

Fajn atmosféra v Port Arturu

Mezi těmi, kdo měli mimořádnou příležitost setkat se v Náchodě s Josefem Škvoreckým, nebyli jenom „dannylogové“, prezident a jeho náchodští ctitelé, ale také tři mladí muzikanti z Ústecka. A to přímo v „posvátném místě“, hostinci Port Artur, jehož název se skví již v první větě spisovatelova „velkého tenorového sóla na papíře, které s plátkem v ústech zahrát neuměl“, tedy slavného románu Zbabělci.

Třídenní konference o životě a díle spisovatele Josefa Škvoreckého totiž končila procházkou, v níž historička a ředitelka náchodského okresního archivu Lydia Baštecká konfrontovala více či spíše méně fiktivní místa uvedená ve Zbabělcích s jejich dnešní podobou a pojmenováním. Závěrečnou zastávkou pro několik desítek přítomných se stal – jak taky jinak – Port Artur, v němž se uskutečnila velmi zdařilá beseda. Nejen s čilým osmdesátníkem Škvoreckým, ale i s jeho ženou Zdenou Salivarovou, Vladimírem Šilhánkem aneb Fondou a Bohumírem Španielem neboli románovým Rostou Pittermanem.

Na besedě v Port Arturu. Zleva manželé Škvorečtí, manželé Šilhánkovi, Lydia Baštecká a Bohumír Španiel.

Při besedě se probíralo mnohé: byla nejen ve znamení „oprašování“ vzpomínek, úsměvných historek, ale i zájmu o současné aktivity oslavence a jeho ženy. „Hlavně mám radost, že tady tito mladí lidé hrají také něco jiného než rock a že se v této hospodě dnes ozývá jazz,“ ocenil Josef Škvorecký trio muzikantů, kteří dodali tomuto setkání svými melodiemi patřičnou atmosféru. Spisovatel v té chvíli nemohl vědět, že se jedná o hudební výpomoc (ex)gymnazistů z Ústí nad Orlicí, kteří vstřícně naladěným posluchačům zahráli např. St. Louis Blues, In the Mood, Down by the Riverside, Pennsylvania a další klasické jazzové skladby.

„Byla to moc fajn atmosféra a taky zavazující, protože jsme museli předvést nějaký výkon. Ale bylo milé, když nám pan Škvorecký potom podal ruku a poděkoval,“ poznamenala ke svému vystoupení klavíristka Lenka Barvínková, které spisovatel podepsal „omluvný list žáka“, aby odůvodnila svoji páteční nepřítomnost v lavicích ústeckého gymnázia. „Těsně před vystoupením jsem přečetl jeho knihu o období protektorátu a přišly mi absurdní všechny zákazy jazzové kultury a produkce; o tom jsem předtím vůbec nic nevěděl,“ poznamenal trumpetista Michal Kašpárek. „Tomáši Hubenému, že tak hezky hraje na tenora,“ vepsal autor věnování do knihy Prima sezóna. „Hrát pro pana Škvoreckého je něco nepopsatelného. Myslím si, že je blízký klukům, jeho příběhy totiž píše život. A zvláště hudebníkům, protože umí skvěle popsat nálady v kapele,“ vyjádřil své dojmy z Port Arturu tenorsaxofonista Tomáš Hubený.

(jh) *Orlické noviny*, 29. 9. 2004

Seifertovu cenu dostali Fischl a Škvorecký

Spisovatelé Josef Škvorecký a Viktor Fischl včera v pražském Karolinu převzali Cenu Jaroslava Seiferta. Počtvrté v téměř dvacetileté historii má tato prestižní cena současně dva laureáty. Ti se podělí o finanční odměnu dvě stě padesáti tisíc korun.

Oba spisovatelé jsou muži mnoha profesí: působili jako překladatelé i redaktoři, Fischl (1912) byl dlouhá léta velvyslancem a Škvorecký (1924) pracoval i jako učitel a nakladatel. Spojuje je také osud exilových autorů. Fischl odešel v roce 1949 do Izraele, Škvorecký podobnou zkušenost udělal o dvacet let později, když se přes Spojené státy dostal do Kanady. Oba žijí desítky let v zahraničí, nicméně neopustili češtinu, hlavní jazyk svých děl. Škvoreckého i Fischla ocenila devítiletá celoživotní cena v čele s básníkem Karlem Šiktancem za celoživotní dílo.

„O osobnosti a díle Josefa Škvoreckého byly napsány doma i v zahraničí tisíce stran. Na málokterého českého autora se sneslo tolik chvály, ale i kritiky věcné i pamfletické,“ stojí v laudatiu, které napsal a včera osobně přečetl literární historik Jiří Brabec. „Je fascinován příběhy, které ho potkávají, komentuje je, ironizuje, neskrývá sentiment, nikdy neztrácí vědomí hodnot, i když často podlehne touze destruovat vše pro záchranu vlastní integrity.“

Seifertova cena se udílí od roku 1986, kdy ji ustavil den po smrti Jaroslava Seiferta jaderný fyzik František Janouch. Tu první, vyhlášenou ještě ve Stockholmu, získal Dominik Tatarka. Loni byla kontinuita cen ořesena: sponzorství ukončila Živnostenská banka, která deset let poskytovala svou dvoranu a čtvrtmilion korun. Nadace Charty 77 tehdy na poslední chvíli získala nakladatelství Knižní klub. Letos přišel nový sponzor, skupina Pioneer Investments.

Alice Horáčková, Mladá fronta Dnes, 12. 10. 2004 (kráceno)

Dannyho Hořkej jazz na divadelních prknech

Tedy Hořkej svět na divadle. Zatím jen amatérském, ale zato s živě hranou a zpívanou muzikou a hlavně v podání rovné třicítky !!/ mladých lidí, protože v Hradci Králové chodí na dramatický obor základní umělecké školy i dospělí. Někdo studuje střední, někdo vysokou, jiný už dělá, pročez se celý soubor těžko schází a vidět představení Hořkej, opravdu hořkej... se asi nepodaří každému, kdo by o to stál. 21. května 2004 v Třebíči to bylo vystoupení soutěžní, v sále Národního domu seděli jen kolegové z ostatních souborů a přísná porota. V tu chvíli jsem si přál, aby takový kus mohli vidět moji žáci a vůbec státníci těch šikovných kluků a holek na jevišti, protože přes povídky z Hořkého světa se celá nedávná minulost vysvětluje mnohem líp než přes učebnice. Aspoň pro mě byl v patnácti letech Hořkej svět Josefa Škvoreckého knihou naprosto zásadní, pravda, i proto, že v tehdejších učebnicích se buď vynechávalo nebo lhalo. Hlavně jsem ale na hradeckých viděl, že zážitky mladého Dannyho, jeho přítelkyň i jeho kamarádů cosi znamenají i pro dnešní mladé, byť poslouchají úplně jinou hudbu a žijí v úplně jiném světě. Měl jsem z toho květnového večera moc hezký pocit a neřešil jsem, jestli někdo ze tří desítek vystupujících byl herecky, pěvecky či muzikantsky lepší či horší. Vždyť i skuteční Maskovaní bandité rytmu jistě sem tam udělali nějaký kiks.

Víc představení hradeckého souboru nazvaného Dospělá embrya Divadla Jesličky ZUŠ na Střezině přiblížit nedovedu (recenzi ze Zpravodaje Divadelní Třebíče přetiskujeme níže, pozn. red.). Leda doplnit fakta: pod scénářem a režii jsou po-

depsáni Jan Dvořák a Monika Janáková a jejich „montáž o postupné demontáži tohoto světa“ (jak je inscenace charakterizována v podtitulu) byla „smontována“ z povídek Pan doktor Strass, Rebeka, Reakcionář Kohn, Případ s fotografiemi, Počátek mé literární dráhy, Práce pro kádrováky, Dobře prověřená Lizečka, Eine kleine Jazzmuzik, Kterak Petr opatřil si saxofon a Konec Bulla Máchy.

Být dramaturgem nějakého kamenného divadla, hned bych inscenaci Hořkej, opravdu hořkej... opravdu vzal.

Milan Zeibert

Nedůsledný textappeal

Dospělá embrya Divadla Jesličky ZUŠ Na Střezině z Hradce Králové se představila s montáží povídek Josefa Škvoreckého, kterou uvedla pod názvem *Hořkej, opravdu hořkej...* (...) Představení mělo výborný začátek a okamžitě zaujalo. Minimalistická scéna byla maximálně zaplněna a využita, zvolené prostředky maximálně korespondovaly s duchem i jazykem Škvoreckého povídek. Texty nám byly demonstrovány s nadhledem, vtípem a ironií komentovány – k tomu sloužilo především vynikající využití zavěšeného horizontu a okének v něm. Jako příklad si můžeme pojmenovat demonstraci lázní (ženy s lázeňskými „pítky“, v okénkách turisté s fotoaparáty – nejprve němečtí, posléze ruští...). Podobně bylo pracováno i s hudbou. Ale posléze, zhruba od začátku hovorů o jazzu, se inscenace proměňuje. Zatímco zpočátku využila prostředků textappealu, tedy demonstrace a komentáře, posléze nastolený princip opouští a sklouzává k hraní divadla, k prožitku. Škvoreckého duch se poněkud vytrácí a zůstává v podstatě průřez dějinami. K podobné proměně dochází i ve využití hudby. Ne zcela zřetelná je pak tečka inscenace, což může být důsledkem onoho posunu.

Přes tento problém inscenace v sále velmi rezonovala. Je až překvapivé, jak témata v podstatě dávná a mockrát otrískaná jsou stále velmi živá. Takže můžeme shrnout, že jsme viděli představení příjemné, které nás oslovilo i pobavilo.

(ex), *Zpravodaj Divadelní Třebiče č. 4/2004*

Studenti dobříšského gymnázia hráli Honzlovou

28. dubna 2004 se v sále dobříšského Kulturního domu uskutečnila premiéra divadelní adaptace románu Zdeny Salivarové **Honzlová**, kterou připravili

studenti téměř všech ročníků dobříšského Gymnázia Karla Čapka. Scénář napsala maturantka Erika Kastnerová (už její jméno je docela literární...), titulní roli hrají Lada Homutová a Eva Skálová, pod šifrou „Páče“, která je v programu uvedena v kolonce režie, se pravděpodobně skrývají profesorky Jana Prausová a Iva Čeledová. Obě inspirátorky inscenace komentovaly své a studentské úsilí v Dobříšských listech těmito slovy: „*My si hlavně ceníme toho, že tuhle smutnou, depresivní hru studenti přijali, že jim snad tragikomicky pojatý osud hlavní hrdinky ovlivněný prostředím, ve kterém se odehrává, přiblížil dobu, která je jim tak vzdálená. Hrát pro teenagery depresivní hru je velice těžké, bojíte se, aby to nebyl trapas, aby nepřevládá patos. Máme radost, že teenageři přijali a pochopili sdělení o agresivitě doby a pokřivených autoritách útočících na „slabou“ dívku. Na tyto vjemy jsou i oni citliví, ačkoliv tu dobu nezažili. (...) Poděkování zaslouží především studenti. My jim především otevíráme prostor a oni si ho sami zaplňují, moc jim nediktujeme, spíše koordinujeme jejich aktivity. Naši jedinou zásluhou snad je, že vydržíme do konce, že přežijeme určitou počáteční anarchii, která ale vždy najednou přejde do tvůrčí práce.*“

(zar)

Sedmikráska z dobříšského gymnázia.

- **Návštěvu Zdeny Salivarové a Josefa Škvoreckého** v České republice – a zejména autorovy osmdesáté narozeniny – pochopitelně zaznamenala téměř všechna zpravodajská a kulturní média. Z pozoruhodnějších článků vyjímáme brilantní stať Pavla Janáčka Příběhy schopného páska (Mladá fronta Dnes 25. 9.), medailon Karla Hvižďaly Danny slaví velký kulaták (tamtéž 27. 9.), gratulaci Viktora Šlajcherta Lekce všední svobody (Respekt 27. 9.) a stať Jiřího Peňáse Spisovatel jazzového věku (Týden 27. 9.). Mimo přímou souvislost s jubileem byly publikovány i další zajímavé články, např. studie Aleše Hamana Zbábělci z pohledu „starých pánů“ (o postoji F. Peroutky a V. Černého k prvnímu vydání Zbábělců, Tvar 15/2004).
- **Faksimile rukopisné podoby** textu Blues libeňského plynojemu publikoval Tomáš Mazal v kulturní příloze Práva Salon (21. 10.). Ze souvislosti nepřímo vyplývá datace vzniku tohoto textu (zřejmě těsně před 12. 9. 1953, ale určitě ne později).
- **Celých devět tiskových stran** a první stranu obálky vyhradil týdeník Reflex v čísle 39/2004 Josefu Škvoreckému a jeho kulatému výročí. Medailon – generační vyznání napsal Ondřej Konrád. Gratulace – osobní vzpomínky připojili Ludvík Vaculík, Ivan Vyskočil, Václav Havel, Lubomír Dorůžka, Milan Uhde a Václav Klaus.
- **Rozhovorů s Josefem Škvoreckým** publikovaných v tisku se během jeho návštěvy objevilo mnoho. Host 7/2004 přinesl „bilanční“ rozhovor Dannyho obyčejné životy (M. Příbáň a J. Trávníček), v Magazínu MFD z 21. 10. publikoval rozhovor Ladislav Verecký pod názvem Život je složitější než román. Další rozhovory vyšly např. v Lidových novinách (16. 9.), Mladé frontě Dnes (18. 9.), Denících Bohemia (ve víkendovém SD magazínu 9. 10.) a v Hospodářských novinách (v pátečním magazínu Víkend 22. 10.).
- **Ukázku z Obyčejných životů**, nazvanou Brunhilde Brunnenschatten, kterou jsme zprostředkovali čtenářům předminulého Dannyho, si mohli přečíst i čtenáři zářijového Hosta (7/2004). Jinou ukázkou z téhož díla přinesly ve svém říjnovém čísle Listy (5/2004).
- **Spolu s Lubomírem Dorůžkou** byl Josef Škvorecký hostem Michala Prokopa v televizním pořadu Krásný ztráty (vysílala ČT dne 5. 11.). Sám vystoupil i v talk show Marka Ebena Na plovárně (vysílala ČT dne 23. 11.) a v pořadu Úsměvy (ČT 18. 12.).
- **Úkolu napsat úvodní příspěvek** do knihy *Náchod. Historie–Kultura–Lidé* (ed. Lydia Baštecká a Ivana Ebelová, NLN 2004) se ujal Josef Škvorecký. Přispěl také do ankety „filmového“ dvojčísla revue Prostor (č. 63/64) s názvem Duše a svět ve filmu.

Z TEXTŮ JOSEFA ŠKVORECKÉHO

Pouť ke svaté Nadě	2
--------------------------	---

JŠ 80

Zpráva o konferenci	9
---------------------------	---

ZAZNĚLO NA KONFERENCI

Svobodný muž v nesvobodném světě (V. Klaus)	15
Prozíravý šílenec Josef Škvorecký (M. Uhde)	17
Zpověď poznámky pod čarou (M. Kristenson)	22
Očima dnešních maturantů (V. Šilhánek)	28
České konce farářů (J. Lukeš)	30

ZE SLAVNOSTNÍHO VEČERA

Ročník čtyřia dvacet (V. Nosek, L. Dorůžka)	35
Jak jsme křtili bibliografii (B. Mědílek, M. Příbáň)	39
Čestný titul Josefu Škvoreckému (P. Čornej, J. Škvorecký)	44

JŠ 80

Návrat do Port Arturu (M. Příbáň)	49
---	----

ČLÁNKY

Natočte o něm dokument! (J. Emmerová)	55
Zbabělci (P. Kohout)	59
Zatraceně blbý počasí (P. Šrut)	60
Setkání s Josefem Škvoreckým (M. Swinkels)	62

UDÁLOSTI

Fajn atmosféra v Port Arturu	66
Seifertovu cenu dostali Fischl a Škvorecký	67
Dannyho Hořkej jazz na divadelních prknech	68
Nedůsledný textappeal	69
Studenti dobříšského gymnázia hráli Honzlovou	69

KRONIKA	71
---------------	----

Fotografie z archivu LA a Josefa Škvoreckého

